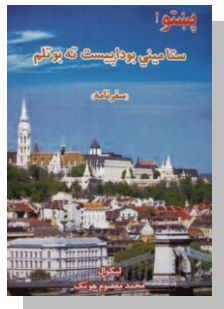

پښتو !

ستاميني بودا پيست ته بوتلم (سفرنامه)

ليکوال
محمد معصوم هوتک

Ketabton.com

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

مازيگر و، چي دارواښاد خواجه محمد* فيض* دمغفرت له پاره مود وروستي ځل له پاره ددوعلاسونه پورته کړل اودسيد جمال الدين افغاني له مسجد څخه راووتو. خلگ غولۍ غولۍ کېدل. ټاکل سوې وه دنيويارک په لانگ آيلينډ کي به په هغه مېلمستيا کي گډون کوو، چي دعلامه رشادپه وياړدهغه ديوه مخلص وptonال فيض الرحمن له خوا جوړه سوې. اصلاً موږ د علامه رشاد په ملگرتيا له ويرجينيا څخه دهمدې مېلمستيا له پاره راهي سوي و، چي دخواجه مرحوم په پاتا باندي وروسته خبرسوو. دخلگوپه گڼه گڼه کي ډاکټورتوريالی اميري زما خوا ته راغی اوراته وېويل: "ډاکټرحبيب الله حبيبي درته منتظر دئ. ته به له هغه سره په موټر کي ولاړسې." ما ورته ښه کړه او ځان مي د ډاکټر خوا ته ورساوه. لانگ آيلينډ ته مودتگ په لار کي له يوې خوا او بلې خوا ښه تودبانډاروکړاود هغه په ترڅ کي يې راته دپتي خزاني ديوي بلې نسخې دسته والي خبره وکړه او وېويل چي دانسخه په هنگري کي خوندي ده.

له ځان سره مي وويل: دپتي خزاني ټيکه داري لکه چي زما په پچه ختلې ده، هر څوک چي په دې باب څه واورې، تر ما پوري يې رارسوي. ددنيا عجب نظام دئ. چاته له نيکه گانو څخه باغونه وجايدادونه وخزاني پاته سي، چاته شخړي و بدۍ وپيکړې. د خدای (ج) احسان دئ چي ماته له نيکونو څخه بدۍ نه دي راپاته، خو خزانه! راپاته ده. دا خزانه پټه ده، له جنجاله ډکه ده، څوک ورته د شک وترديد په سترگه گوري، په خزانو کي يې نه شميري، سره زړې نه گڼي، وايي کوټ په گډه سوي دي، زه دنيکونو خزاني کله کله په جنجالو کي ښکېل کړي يم. دا خزانه که دتصادف له مخي زما له کورنۍ سره تړل سوې ده، خو چي رشتيا سي په عامه شتمنيو کي هم راځي. يوه خبره چي مي تل په زړه کي راگرزي هغه داده چي دا خزانه که زړدي، که کوټ. دبل چاپي

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

څه؟ ماخو دنور وپه خزانو کي دلاسه وني حق هيڅکله هم ځان ته نه دي ورکړي. هرڅوک پوه سه، خپلي خزانې يې.

زه پته خزانه درنښم، هغه کتاب چي دتاريخي تسلسل په حکم زمانوم ورسره تړلی دی. پته خزانه زما دمشريکه حاجي محمداکبر هوتک (۱۲۳۸ - ۱۳۱۷هـ ق) له پاره استنساخ سوې ده، دارواښاعلامه عبدالحی حبيبي (۱۲۸۹-۱۳۲۳ش) په لاس خپره سوې ده. تر خپرېدلو او عامېدلو وروسته يې مخالفين او موافقين موندلي دي. په تاييد او ترديد کي يې کتابونه ليکل سوي دي اوزه هم دځاندي روایتو او ځينو مجبوريتو په حکم ددغه اوږده خوجنچالي جريان ديوه برخه وال په توگه پاته سوي يم. مام دپتي خزانې په باب ليکني کړي دي او دپوخ کاني په نامه مي يو کتابگوټی هم په ۱۹۹۲ع کال ليکلی اوله کانادا څخه خپور کړی دی. دپتي خزانې په برخه کي زما دريغ له هماغه اول پيل څخه دنوروله دريځونوسره توپير درلودا و لري يې. زه هيڅکله پتي خزانې ته ديوه مقدس کتاب په سترگه نه گورم، چي خبري کول او کره کول دي يې يوه لويه گناه وي. زه پته خزانه دپښتو ژبي او ادبياتو د پخواني تاريخ يوه کړۍ بولم، نه ټول تاريخ. دنفذ او کره کتنې وړ يې بولم او دناسمو روايتو لرونکې گڼم. زه دپتي خزانې په نامه ديوه کتاب د موجوديت مدافع يم، چي زموږ په کورنۍ کي خوندي ساتل سوي و، نه دهغي د محتوياتو عام وټام دفاع کوونکی. زه دا خبره له امکانه ليري نه گڼم چي په پته خزانه کي به دکاتبانو، ناسخان او کاپي کوونکو له خوا لاسوهنه سوې وي اولکه په نور وېرو تاريخي او ادبي متونو کي چي ددغه راز لاسوهنو خورازيات مثالونه سته، په پته خزانه کي به هم وي. لکه په نورو تاريخي متونو کي چي ناسم روايتونه سته، په پته خزانه کي به هم وي. زه دپښتانه او پښتو ژوند هيڅکله له پتي خزانې سره تړلی نه بولم. پته خزانه دپښتو يو مهم کتاب دی خو پښتو

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

او پښتانه له پتي خزانې پرته هم ژوندي وه او ژوندي به وي ، خواره ادبيات يې درلودل اولري به يې . ددغه شان دريځ په درلودلو سره مي هروخت تلوسه وي چي كه ددې اثريوه بله نسخه وموندل سي ، لږترلږه به د مسئلې يواځ له خرڅنې ووزي او د پښتو ادبياتو تاريخ ليكونكي به په پوره زړه ورڅخه استفاده وكړي . زما په دغه شان هيله او اميد باندې زماليري اونزدې دوستان خبرهم دي . دوی چي هروخت دپتي خزانې په باب په كوم باوري يانا باوره انكشاف باندې خبرسوي دي ، ماته يې حال راکړئ دئ . زه يې په جريان خبرکړی يم . ښه دا خبره به پرهمدې ځای پرېږدم .

خبره لانگ آيليند ته دمېلمستيا په باب وه خوزما څخه پرېله ولاړه . مېلمستياتېره سوه . په هغه وخت کي په افغانستان کي دطالبانو واکمني وه ، استاد (رح) دطالبانو دراتگ او موفقيت عوامل وڅېړل او د طالبانو ترراتگ وړاندي يې د افغانستان د تجزيه کېدلو خطرات بيان کړل او د ځوانانو پوښتنوته يې جوابونه وويل . زه په نيويارک کي ترڅو ورځو تم کېدلو وروسته کاناډا ته ستون سوم . (له علامه استاد سره دا زما وروستی دیدن و) . په کاناډا کي مي څو ورځي وروسته د ډاکټر حبيب الله حبيبي له خوادايميل له لاري ځيني ليکونه او يادوني ترلاسه کړلې (۲۵ سېپتمبر ۲۰۰۳ع) او په هغو کي يې راته ليکلي وه:

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

Dear Hotak:

Here are Dr.Katona's postings on the internet and two emails to me: Her name on The Afghan Forum was Lea or Lea2 .

ترجمه:

گرانه هوتکه:

دادي دډاکتير کاتونا هغه مواد چي په انټرنېټ کي يې خپاره کړي دي او دغه راز هغه دوه ايميله چي ماته يې رااستولي دي. ددې نوم په افغان فوروم کي (Lea) يا (Lea2) دی.

تر دې وروسته يې دالاندي معلومات را کړي وه، چي زه به يې کټ مټ له تصرفه پرته له ترجمې سره راوړم:

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

Dear Estragon,

The existence of this book already than a century well-known for European orientalis.

The only problem that its item title is not Pata Khazana, it is along with some Persian fragments, with Herati copy of Gengiz Nameh (known here as the secret history of the Mongols). So, who is not familiar with the collection, can find only by chance. I found consciously, well-known Hungarian orientalis and historians attracted my attention.

ترجمه:

گران استراگون ،

د دغه کتاب موجودیت اروپایي ختیځپوهانو ته نژدې یوه پېړۍ کیږي ،
چې پوره څرگند دۍ .

یوازنی مشکل دادۍ چې نوم یې پټه خزانه نه دۍ ، هغه له کوم فارسي
اثر ، د چنگیزنامې دیوې هراتۍ کاپي سره یو ځای دۍ . دا کاپي د مغولو
د پټ تاریخ په نامه یاده سوې ده . څوک چې له دغه کلکسیون سره بلد نه
وي ، هغه به یې په ناڅاپي توگه پیدا کوي . ما د یو څرک له مخي هغه
وموندله . د هنګري بنومشهور ختیځ پوهانو او مورخینو زما پاملرنه
هغه لور ته ورواړوله .

Originally posted by Lea2:

Dear Matinjan and Dear Brother Logari,
I should like to inform you that Pata Khazana has a nice, early manuscript in the Oriental Collection of the Library of the Academy of Science of Hungary. No doubt, this is original. Everybody is welcomed who wants to see it, I should like to guide there any Forum member with pleasure.

This is from the collection of Prof. Vambery, donated the library in the XIX century. I ensure all of you, that time there was no Afghan in the Austrian-Hungarian Monarchy- and Hungarian weren't interested in falsification of Pashto linguistic memorials.

ترجمه:

گرانہ متین جانہ اوگران ورورلوگری،
زه باید ستاسي ترغوبه درورسوم، چي دپتي خزاني يوه ښکلې پخوانۍ
نسخه دهنګري دعلومو اکاډيمۍ دختيځونسخوپه کلکسيون کي سته
دانسخه بېله شکه اصلي نسخه ده. هرڅوک که يې غواړي وويني،
خدای دې راولي. زه به دفوروم هرغړي ته په خوښۍ سره لارښوونه
وکړم.

دانسخه دپروفيسرويمبري له کلکليسيون څخه ده چي په نونسمه پېړۍ
کي يې کتابتون ته بڅښلی و. زه تاسي ټولوته ډاډ درکوم چي په هغه
وخت کي په اتریش - هنګري پاچهۍ کي کوم افغان نه واود هنګري
خلکو ددپښتوژبنيوآساروله جعل کولوسره کومه دلچسپي هم نه
درلوده.

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

Lea,

I wrote an email to Sánta Zoltán – to the Academy of Science in Budapest, and I was told that there is no such a book in that place.

Here, you can call them –this is the phone #:

Tel: (1) 302-0456

Or you can write them a letter:

Magyar

Tudományos

Akadémia

H-1051 Budapest

Roosevelt tér 9.

(1) 411-6100

ترجمه:

لي،

ماپه بودا پيست کي د علومو اکاډيمۍ، سانتا زولتان ته اي ميل وکړېښ
اوراته وويل سوه چي په هغه ځای کي دغه راز کتاب نسته.

دادئ دهغوی د تيلفون نمبر او تاسي کولای سئ تيلفون وروکړئ:

(۱) ۳۰۲-۴۵۶

که موغونښتل لیک وړولېږئ، دا يې پته ده:

Magyar

Tudományos

Akadémia

H-1051 Budapest

Roosevelt tér 9.

(1) 411-6100

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

Lea2

Member posted 04-18-2002 01:45 AM

Dear Abu Sayed,

As well as I've promised hereby the catalogue and fond data of Pata Khazana.

Magyar Tudományos Akademia Konyvtara
Keleti Keziratgyujtemeny Vambery hagyatek
Katalogus szam: III.26.223 Fond szam: Vambery
XIV/ 1869./3.

The address is the same as you know, the central building, Roosevelt ter. I should like to apologize because Hungarian punctuation is missing, but in my E-mail Hungarian orthography is interfering with Arabic. You wrote more exact, than me. I asked Mr. Santa. He is not orientalist and not responsible for the manuscripts of the library, he told, somebody asked him has the library any Pashto manuscripts, he responded that he has no idea. He is not the right person. Mrs. Csanak or Mrs. Horvath can assist you.

Have nice research. I can give you any kin of assistance only with one precondition: you must inform the Forum and all Afghans correctly about the result.

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

ترجمه:

گرانه ابوسيد ،

لکه څرنگه چې مي وعده کړې وه دپتي خزاني کتلاک اوفونډ داسي
دئ:

Magyar Tudományos Akademia Konyvtara
Keleti Keziratgyujtemeny Vambery hagyatek
Katalogus szam: III.26.223 Fond szam: Vambery

پته يې هماغسي ده لکه تاسي چې ته در معلومه ده. دروزويلتې په کوڅه
کي مرکزي ودانۍ.

زه بخښنه غواړم چې هنگري نقطه ايښوونه راڅخه پاته سوې ده او
زما په ايميل کي هنگري املاء له عربي سره ګډه سوې ده. تاسي يې تر
مانښه ليکئ. ما له بناغلي سانتاڅخه پوښتنه وکړه. هغه نه ختيځ پوه
دئ او نه هم د کتابتون د خطي نسخو مسئول. هغه راته وويل: يو چا را
څخه وپوښتل چې آيا په کتابتون کي پښتو خطي نسخې سته؟ او ما
ورته په جواب کي وويل چې زه نه يم په خبر. نوموړی اصلي شخص نه
دئ. ستاسي سره يا مېرمن کساناک يا مېرمن هوروات مرسته کولای
سي. په څېړنه کي دي بری غواړم. زه هر راز مرسته در سره کولای سم خو
په دې مخکيني شرط چې په نتيجه به يې ټول فوروم او افغانان خبروئ.

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

Dear Sur Sahaak,

This manuscript had been donated by Prof. Vambery himself in 1885 to the Hungarian Academy of Science. By the legend, Prof. Vambery obtained it from Yaqub Khan, from Heart.

I have seen the manuscript before some years. I couldn't examine carefully, but for me, it seemed complete. This is along with some other, fragmented Persian manuscripts. This is a XVIII century copy.

If you need any further information, I am at your service.

Best Regards

Dr. Nasrin ("Lea")

ترجمه:

گرانه سور سهاک،

دانسخه پروفیسرویمبري پخپل لاس دهنګري د علومواکاډیمۍ ته په ۱۸۸۵ کي بخښل سوې وه. ده دهرات له یعقوبخان څخه ترلاسه کړې وه. مادانسخه څوکاله وړاندي لیدلې وه خو په دقت سره مې ونسواي کتلاي. ماته بشپړه ښکاره سوه. دانسخه له نورو فارسي نسخو سره ده اود اتلسمي پېړۍ کاپي ده.

که مونورو معلوماتو ته اړتیا وي، زه موپه خدمت کي یم.

په مینه.

ډاکټرنسرين (لي).

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

Dear Dr. Habibi,

This is the time to introduce Pata Khazana to Hungarian public. A magazine ordered from me an article to introduce the three manuscripts, focused on the manuscript of the Vámbéry collection. After the introduction of Pata Khazana to Hungarian public, after the edition of the article I can send you the requested some pages or comments for the Internet.

Surely I will send you an original copy of the article by post. Please write me, what do you know, in which circumstances did Professor Habibi find the first manuscript?

Respectfully Yours

Dr. Katona

ترجمه:

گرانۀ ډاکټر حبيبي،

اوس ددې وخت دئ چي پټه خزانه دهنګري خلکو ته وروپېژندل سي .
يوې مجلې ماته دويمبري دخطي کلکسيون ددريونسخو دمعرفي
کولوپه باب ديوې مقالې فرمايش راکړ. دپټي خزاني دمعرفۍ اود
نوموړي مقالې ترخپرېدو وروسته زه کولای سم تاسي ته لازم مخونه
ياتبصري دانټرنيت له پاره درولېږم.

دمقالې اصلي کاپي به هرومرو دپوستې له لاري درواستوم . مهرباني
وکړئ ، راته وليکئ چي پروفيسر حبيبي لومړۍ نسخه څرنگه اوڅه
راز وموندله ؟

په درنښت

ډاکټر کاتونا

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

دامعلومات راته ترلوستلو وروسته ډېر ډاډمن ښکاره نه سول ، نېڅه چي ولي؟ خود سبا ورځي دڅېړني له پاره مي راسره خوندي وساتل اوله ځانه سره وپتېيله ، چي ددې موضوع سپيناوی به کوم اوددې مقصد له پاره بايد بودا پيست ته يوسفرو کړم . په همدې چورتونو کي وم ، چي ددعوت خپروني په ويپاڼه (۲۸ حمل ۱۳۸۲ = ۱۷مه داپريل ۲۰۰۷ع) کي مي داجمل مقصودي په قلم په انگليسي ژبه يوه مقاله ولوستله ، چي سر ليک يې (Pata Khazana- a response to its attackers) و . ددې مقالې په يوه برخه کي په هنگري کي دبودا پيست دعلومو اکاډيمۍ دخطي نسخودارمين ويمبري په کلکسيون کي دپتي خزاني ديوي نسخې خبره ياده سوې وه اومنځ يې هماغه د(Dr.Katona) معلومات وه چي دبودا پيست په (Magyar Nemzet Magazin) مجله کي يې د۲۰۰۳ع کال دنومبر پر۲۲مه خپره کړې وه . ددعوت ويپاڼي په دغه مقاله کي ويل سوي وه چي دانسخه ارمين ويمبري په ۱۸۵۹ع کال کي په هرات کي له يعقوب خان څخه ترلاسه کړې وه . دارمين ويمبري په باب يې کښلي وه چي:

مجارختيځپوه اوسياح ، ارمين ويمبري په ۱۸۳۲ کال زېږېدلی و. تر لومړنيوزده کړو وروسته يې زيات وکم شل ژبي اولهجې زده کړلې . تهران اومکې ته يې سفرونه وکړل اوڅومياشتي يې دآسيا په وچودښتو کي له دروېشانوسره تېري کړې . دی خپلي آرزوته ورسېد اوخيواته له رسېدوسره سم يې له خان سره دوه واره وکتل . وروسته دبخاراله لاري سمرقنده ورسېد . هورې اميرورباندي بدگومانه سواونيم ساعت يې له ځان سره وساته ، خودی ترازموينست بريالی ووت اواмирنه يوازي له رشيدافندي څخه (ويمبري په دغه نامه يادېدئ) خونې سو ، بلکي ښه زيات سوغاتونه يې هم ورکړل . دی وروسته زړه نازړه هرات ته

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

ولاړ او هورې له دروېشانو څخه بېل سو. په هرات کي يې له يعقوب خان سره

وکتل او هغه ورته د پتي خزاني نسخه ورکړه. تردې وروسته ، ارمين ویمبري په يوه قافله کي تهران ته ستون سو او په پای کي د ۱۸۲۴ کال په مارچ کي د تريبيزون د اوارض روم له لاري قسطنطنيې ته ورسېد.

ددې مقالې د اوروستي برخه راته نوې وه او دې خبري مي بيا بودا پست ته د سفر اړاده ټينگه کړه.

په لويديځو هيوادو کي چي څوک ژوند کوي ، هغوی ته ددې ځايو سرگردانه ژوند معلوم دئ، چي د چايو تربلي نه رسيږي. زما د بودا پست سفر هم په دغه سرنوشت اخته و. په دې ترڅ کي زما پخواني اشنا بناغلي عبدالعلي رسول زاده د سويډن د مالمو په ښار کي د (مورنۍ ژبي پښتو کنفرانس) په غونډو کي د گډون بلنه راکړه او راڅخه ويې غوښتل چي په دغه غونډه کي د افغانستان کي د ښوونې او روزنې د تاريخچې او هم يې پر څنگ د کورسو د ښوونکو د ځينو ستونزو په باب ورته وږغېږم. ورسره ښه مي کړه او دامي بودا پست ته د سفر يوه موقع هم وگڼله. له ځان سره مي وپتېيله چي د کنفرانس ترپاي ته رسېدلو وروسته به بودا پست ته ځم. د ۲۰۰۷ع کال د اپريل په پای کي د سويډن د مالمو ښار ته ورسېدم. ټاکل سوې وه چي کنفرانس د همدې مياشتي پر ۲۰-۲۱ ورځو جوړ سي. په دغه ښار کي زما مور او منځوی وروهم اوسي. له هغوی سره مي هم له څو کلونو وروسته وليدل. او پر څنگ مي په ټاکلو ورځو کي د کنفرانس په غونډو کي برخه واخيستله. په دې غونډو کي زما گډون د افغاني برخه والوله خوامثبت وبلل سو، چي طبيعي ده زما هم د خوښۍ سبب سو. مالمو د سويډن په جنوب کي يو کوچنی ښار

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

دئ چي دسکانيا (Scania) په ايالت پوري اړه لري . دمالمو اوسېدونکي د ۲۰۰۶ع کال داحصائيې له مخي په سلوکي شپږويشت مهاجرين (په بهرکي زېږېدلي) دي . دې ښارته له افغانستان ، يوگوسلاويې ، ډنمارک، عراق، پولينډ، بوزنيا، ترکيې، چيلي، ايران ، سربيا ، هنداونورو هيوادو څخه مهاجرين رامت دي . وايي چي د مالموپه ښاريوسل واوياتو کمونه (nationalities) اوسي . دافغانانو کميونيتي يې د يادوني وړده. دې ښارته لومړني افغان مهاجر د کندهار ښاردبایانو د کورنۍ غړي دي . په مالموکي اوس دافغاناندوې فعالي اتحادیې سته. ديوي اتحادیې مشرتوب يې دحبيب الله غمخور پرغاړه ده. غمخوردرو زنگان ولايت څخه راغلی مهاجر دی. دافغانستان پرحالاتو باندي پرله پسې تبصرې اوليکني په افغاني ويبپاڼوکي خپروي . زما اشنادئ او يوراز اخلاص راته څرگندوي .

(عبدالعلي رسولزاده ددې کرښوله ليکوال سره)

ترکنفرانس وروسته مي دبوداپست دسفرپروژه رامخته کړه . موږ افغانانوته دي خدای خيرراپېښ کړي ، په هرځای کي چي اوسو ، خپله

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

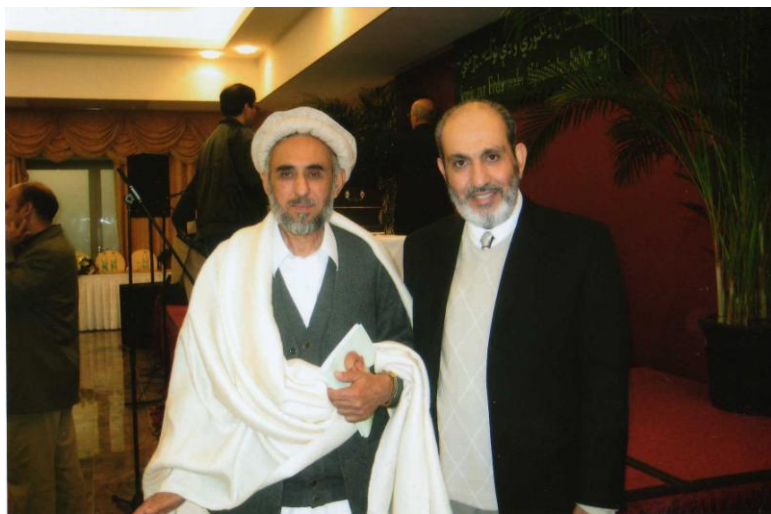
بې پروگرامي راسره ملگرې وي. د سفراراده کوو خو پلان ورته نه تړو. دلته خوچي څوک سفرکوي، د سفرورځ، په ټاکلي ځای کې د هوټل ریزرویشن، هورې دهرې ورځې مشخص پروگرام ټول دیوه ټاکلي پلان له مخې سره تنظیم کړي. خودا ډول انتظام ته د پښتانه رسېدل، زما په خیال څو نورو پېړیو ته اړتیا لري. بودا پست ته د سفر د سرنېستې کارمې د ورور پرغاړه واچاوه. هغه اریان پخپل مصروف ژوند کې څو واړه د هغه دفتر له ادارې ته ولاړ، چې بودا پست ته یې دگروپي سفر پلانونه سرنېسته کول. خوزما درخصتیاوله ورځوسره دهغوی د پروگرام وختونه نه برابرېدل او په نتیجه کې مې تر یوې اوونۍ زیات وخت په مالمو کې تېر کړ او درخصتیاوله پوره کېدوسره سم مې مخ پرکاناډا ونيو. د مالمو شپې څومې په استراحت اوله موراودو ستانوسره په لیدنو کتنو کې تیري سوې او بې تېري سوې څو هغه مقصد چې مادپښتوژبې تر کنفرانس وروسته ځان ته ټاکلی و، ترسره نه سو.

دهمدي ۲۰۰۷ع کال د اکتوبر پر نونسمه نېټه په جرمني کې د افغاني کلتوري ودې ټولنې د معاصر افغانستان د جوړېدو د دوه سوه شپېتم جشن د نمانځلو پروگرام د جرمني د کولن په ښار کې نیولی و او پرڅنگ یې د افغاني مورخینو (فیض محمد کاتب هزاره، میر غلام محمد غبار، احمد علي کهزاد، علامه عبدالحی حبیبي او قاضي عطاء الله خان) په باب علمي کنفرانس په پام کې نیولی و. دې کنفرانس ته یې زه هم وربللی وم او ماته یې د کنفرانس په علمي برخه کې د فیض محمد کاتب هزاره د ژوند او آثارو موضوع ټاکلې وه. کنفرانس ته له کابل څخه استاد حبیب الله رفیع او سرمحقق عبدالله بختانی، له امریکې څخه پوهاند دوکتور حسن کاکړ، له سویډن څخه کانډیدا اکادمیسن اعظم سیستانی، له څخه پوهنوال رسول باوري اوله انگلستان مانچسټر څخه استاد محمد اسحق نگارگر رابلل سوي وو.

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

داواري نوله ځان سره ټينگ عزم وکړ، چي ترکنفرانس وروسته به بوداپست ته هرومرو ځم. دسفر ټکټ اوهورې دهوتل انتظام مي د بناغلي زرین انځور پر غاړه واچاوه، چي کوربې ودان هغوی هم داکار سرته ورساوه. زه داکتوبر پر اووه لسمه نېټه له کاناډا څخه دجرمني پر لور والوتم. دنيدرلینډ دامستردام په ښارکي تر لنډېم کېدل وروسته د جرمني دکولن ښارته ورسېدم. دکولن ښار، چي جرمنیان يې دکوليون په شکل اوانگرېزي ژبي يې بيا کولون ته ورته تلفظ کوي، دجرمني په ختځه برخه کي بن ته نژدې يونسکلی ښار دی. زه دکولن هوايي ډگرته د په ورځ دسهار پر بجو ورسېم. زرین انځور مخکي لا ځان هوايي ډگرته رارسولی و او دمنتظرينو په سالون کي راته ولاړو. ښه دميني روغېر مو وکړ. دمېلمنو پوښتنه مي ځني وکړه، وويل: بختانی صاحب، رفيع صاحب او ډاکټر کاکړ صاحب دوی راغلي دي. نگارگر صاحب نن شپه راځي او سيستانی صاحب به سباته راورسېږي. له هوايي ډگر څخه زموږ له پاره تر ټاکل سوي استوگنځي پوري دشلو پنځه ويشتو دقيقو لار وه. هغه مو په خوراخواړه بانډار سره ووهله. زه چي تېر کال دکولن ښارته دهوتکي غورځنگ..... کي دگډون په نيامت راغلی وم، دښاريه منځ کي مي ځان ته هوتل نيولی و، خو دا وارد کولن په پښتني کميونيټي کي يو دخير خښتن بناغلي فضل الرحمان تر ښارد باندې په پنځو جريو کي يوه ودانۍ اخيستې ده چي د ودونو او خوښيو له پاره دوه عصري سالونونه، دمېلمنوله پاره يو کوچنوی هوتل، دکلتوري ټولني له پاره دفتر او دکنفرانس خونه او يونسکلی مسجد پکښې دي. حاجي صاحب دکونړ ولايت له مخورو څخه دی او څه موده يې دولايت مقام سرپرستي هم کړې ده. دی اوزامن يې دپښتني اخلاقو ډېر غوره ممثلين دي. دی پخپله مينه ناک، خنده رویه، خوش صحبت او دروند پښتون دی. عمر يې تر پنځو شپيتو اوښتی دی. زموږ استوگنځي د حاجي صاحب په هوتل کي و.

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

(حاجي صاحب فضل الرحمان اوهوتک)

انځور صاحب ترا طاقه پوري راسره ملگری و. زما کوټه يې راوښووله او ترلازمولاړښوونو وروسته يې رخصت واخيست ځکه دسباله پاره د غونډې زياتره کارونه ددوی پرغاړه وه. ماته يې دټولني کتابتون، چي ددې ودانۍ په کښتني پورکي و، راوښوواو ما هم دځان له پارهيوه ډکه غېږکتابونه خپلي کوټې ته ځني راوخېژول. ترلږ دمي وروسته مي پر کتابوباندي راواچول اونورنوپوه نه سوم، چي څومره ساعتونه د کتاب له معشوقې سره لاس ترغاړه وم.

ترښه پوره استراحت وروسته مي جامې بدلي کړې. په دغه وخت بختاني صاحب اورفيع صاحب هم راپيدا سول. له بختاني صاحب سره څه کم دېرش کاله وروسته اوله رفيط صاحب مي دوه کاله وروسته بيا وليدل.

دبختاني له نامه سره دهجري شمسي دېرشمو کلونو راهيسي اشنايم. دغه وخت زه په کابل کي دخپل نيکه، مولوي صالح محمد هوتک سره

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

اوسېدم دمولوي صاحب مرحوم کورد کابل په کوټه سنگي کي و. کوټه سنگي دنوي ابادېدلو په حال کي وه. له مولوي صاحب سره په کورکي اروښاد عبدالخالق واسعي هم اوسېدی. دغه وخت مولوي صاحب په شورا کي دکندهار وکیل اود شوراد ریاست معین و. اروښاد واسعي صاحب په پښتو ټولنه کي رسمي وظیفه درلوده. د پښتو ټولني ودانۍ د پل خشتي جامع په مقابل کي د کابل رود پر شمالي غاړه د نادر شاهي واټ په خوله کي د پومبه وود د دوکانو پر سر واقع وه. دغه وخت د ټولني رئیس اروښاد گل پاچا الفت و. دا وخت زما د وړوکتوب زمانه وه او واسعي صاحب به کله کله له ځان سره خپل دفتر ته بیولم. له اروښاد واسعي څخه مي په هماغه وړوکتوب کي اورېدلي وه اوتر اوسه مي لاهم په ذهن کي دیوې خاطرې په توگه خوندي ده، چي وایي اروښاد مولانا سیفي به ویل:

داد پښتو ټولنه نه ده، د پختو ټولنه ده. له (پختو) څخه به یې مراد ټولني تر دفتر لاندې د پومبه پلورونکو د دوکانونه وه. د پښتو په ځینو لهجو کي د پومبه له پاره د پارسي ژبي د خپل لغت (پخته) کارول کیږي. د پومبه وودوکانونه د (د پختو دوکانونه) بولي. داراز التباسونه د پښتو ژبي په لهجو کي زیات دي. نوري ژبي هم دغه راز ملتبس کلمات لري¹. (۱) نه پوهېږم چي بختاني صاحب به هغه وخت په پښتو ټولنه کي غړیتوب درلود، که یا؟ خود کابل مجلې په زیاترو گڼو کي به ماد هغوی په نامه شعرونه او مضامین لیدل. ښه ډېر کلونه وروسته چي ما هم د قلم او لیکنې له شواخون سره تړون وکړ، بیامي نو د بختاني صاحب په باب، د هغوی د لیکنو په باب، د هغوی درسمي وظیفو په باب معلومات زیات سول. زما په کتبخانه کي د (تذکره الشعراء) هغه ټوک سته، چي

¹ د مولانا سیفي مرحوم له دې ادبي ظرافت څخه څو نتیجې راوړي او هغه دا چي د پښتو په ټولو لهجو کي د خپل لغات سته او دایوه طبیعي ژبنۍ عملیه ده. دوهم دا چي التباسونه هم په هر لهجه کي موندل کیږي.

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

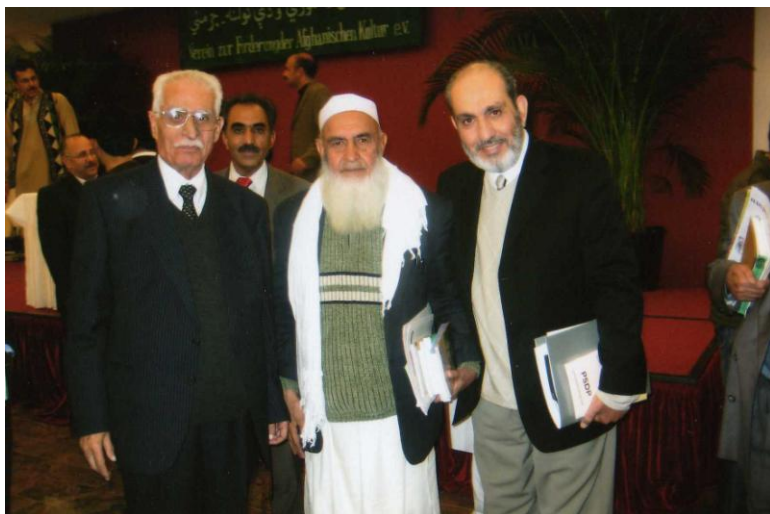
بختاني صاحب راته اهداء كړې او پخپل خط يې پر ليكلي يې دي: * د پښتو ادبياتو ځوان محقق ښاغلي معصوم هوتک ته، چه دمولوي صالح محمد نسبي او مسلکي بالاستحقاق وارث دی. په درناوي. عبدالله بختاني. کابل د ۱۳۲۷ د اسد ۲۵ مه.*

تذکره الشعراء د سراج الدین خان سعید او مولوي صالح محمد هوتک گډه تالیف دی، چي د بختاني صاحب په زیار په ۱۳۲۲ ش کال دامیر کروړ سوري د دوولس سوه پنځوسم تلین په ویاړ خپورسوی. د دې کتاب وعده یې هغه وخت د علومو په اکاډیمۍ کي راسره وکړه، چي زه دیوچا لیدلوله پاره هلته تللی وم او وروسته د غوټۍ خاوري په لاس د باختر آژانس د پښتو څانگي ته، زما د کار دفتر ته راواستاوه. له هغي نیټې څخه مونو بیا نه وه سره لیدلي او د ادبی اوس مو دنړۍ په یوه ډېر لیري هیواد کي، چي نه زما استوگنځی دی اونه د دوی داوسپدلو مېنه، سره وکتل. خوداوارنه زه هغه (ځوان معصوم هوتک) یم اونه دی هماغه چټ ږیر خریلی بختانی صاحب. نن زما په کونډۍ ږیره کي تر تورو وربښتو سپین ږېړدي او د دوی په اوږده سپینه ږیره کي خو، چي دیوه نوراني روحاني سړي خبره یې وربخښلې ده، یو تورو ربښته هم نسته. بختانی صاحب چي اوس یې عمر تر اتیا کلونو اوښتی دی، د پښتولیکوالو او شاعرانو د پخواني نسل په هغو څو وروستیو گوټو په شمېر ژوندیو لیکوالو کي دی، چي اوس یې هم گوټي د قلم نیولواو خو ځولوتوان لري. موږ به پخپل استوگنځي کي د سبانهاري پروخت ښه د خوند مجلس کاوه. پر سیاسي حالاتو، ادبي موضوعاتو او ورځنیو خبرو مو بحثونه کول. بختاني صاحب د وینس زلمیتوب په غورځنگ کي د گډون ډېر بیانونه درلودل او زما سره داپوښتنه لاینحله پاته ده، چي ولي د دوی نوم د(وینس ځلمیان، دافغانستان یو سیاسي تحریک، چاپ ۲۰۰۰ ع) کتاب په هغه لیست کي نسته، چي د وینس زلمیانود

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

غږوپه توگه راپېژندل سوي دي. دا کتاب دوینس زلمیانو د غورځنگ يو فعال او مبارز غړي ارواښاد محمد علم بشرکي ليکلی دی.

د کولن په کنفرانس کي ښاغلي بختاني صاحب د مرحوم قاضي عطاء الله خان د تاريخ په باب وينا وکړه.

(له ښي خوا: محمد معصوم هوتک ، سرمحقق عبدالله بختاني ،)

ددې سفر په ترڅ کي مي دلومړي وار له پاره له استاد اسحق نگارگر سره وپېژندل . له ليکنو او تلویزيوني بيانو سره يې له پخوا اشناوم . په تصوف، عرفان، فلسفه، ادبيات او تاريخ کي ډېراخوا وژورو مطالعاتو

² ددې کتاب لاسکېښلي نسخه ماته ارواښاد مير صاحب جيلاني خان الکوزي په کال په کوټه بلوچستان کي راوسپارله چي کابل ته يې ارواښاد علامه رشادته يې دکتلو دپاره ورسوم . دا کتاب ماله خان سره کندهار ته يووړ او کابل ته زما سفر په دغه وخت کي وځنډېدی او د کتاب مسوده مي ښاغلي مولانا عبدالباري (زما د اکاډمي) ته ورکړه . نوموړي کتاب علامه رشادته ورساوه او څو ورځي وروسته چي زه بيرته کوټي ته ستون سوم ، مدير صاحب جيلاني خان ته مي د کتاب کيفيت په داسي حال کي بيان کړ ، چي نوموړی دخپل ورور پرفاتحه باندي ناست و.

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

څښتن دئ. په فصاحت او نطاقي کي پر ختمه ده. د وينا په وخت کي د افادې قوت په ستايلو ارزې. ماله پخواڅخه، هغه وخت چي لا په کابل په لوړو تحصيلاتو بوخت وم، داستادنگارگر سياسي و فلسفي ليکني په غير دولتي جريدو کي لوستي وې. هغه وخت يې گومان کوم باختري تخلص کاوه. ليکني يې تر نورو همزولو او همفکرو لوړي او عميقي وې.

داکتوبر پر ۱۹مه سهار چي د چايو خوړلو خوني ته ورغلم، بختاني صاحب، رفيع صاحب، کاکړ صاحب لادمخه هورې ناست وو. بناغلي غريب دناري په برابرولو بوخت و. داستادنگارگر پوښتنه مې وکړه، و بويل پخپل اطاق کي دئ. چانه دئ خبر کړي چي ناري په همدې خونه کي دئ. کاکړ صاحب موږ ته منځ را وړاوه:

- په انگلستان کي يې وخت تېر کړی دئ. چي څوک يې يو ځای ته ونه غواړي، پر خپل سر نه ورځي.

په دغه وخت کي يو ځوان له مېز څخه ولاړ سو او ځای يې يوه سپين ږيري ته ور پرېښوو، چي سپيني جامې، کندهاري خامکي غاړه يې پر تن وه، کونډۍ ږيره يې وه او گارگري ټوپۍ يې پرسروه. له مېز څخه يو چاورنغ کړه:

- نگارگر صاحب پرېښه وخت راغلي. هرڅه تيار دي.

ماپه روغېر کي ځان وروښوو. دوهم واريې په غېږ کي تينگ کړم او وويل:

- آثاردې لولم.

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

وروسته مونوپه جرمني کي داستوگني پروخت ترټاکلي غونډي وړاندي او وروسته هره ورځ سره کتل او د زړه خواله به موسره کوله. د غونډي د کنفرانس په برخه کي نگارگر صاحب ته د علامه حبيبي په باب د ليکنې اوڅېړنې بلنه ورکول سوې وه ، خودوی علامه مرحوم ته په پارسي ژبه يوه درنه دارادت قصيده ويلې وه او دهغې په لوستلو يې د غونډي غاړه وايستله. د غونډي د جوړوونکو او اورېدونکو هيله له نگارگر صاحب څخه په دې برخه کي زياته وه ، څو لکه چي د څېړنې له پاره يې وخت نه وموندلی.

(استاد محمد اسحق نگارگر له محمد معصوم هوتک سره)

دغه راز مې په دې غونډه کي له ځوان جرمن ژبپوه او ختيځ پوه ښاغلي سيبستيان هايڼه (Sebastian Heine) سره هم د پېژندگلوي کتنه وکړه . دغه ځوان ژبپوه او ختيځ پوه په پښتو ، پارسي ، بلوڅي او د پامير په ژبو باندې پوهيږي . په کنفرانس کي يې په پښتو ، پارسي او بلوڅي ژبو خبري وکړې ، د خپل ځان او وظيفې په باب وړغېد او د وينا په پای

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

کي يې وويل چي "کاشکي افغان وای". ما پرېځ کړه ، چي ته افغان يې اوزه دافغان په سترگه درته گورم ځکه چي هم په افغاني ژبو پوهېږي او هم مينه ورسره لرې. ډېر خوشاله سو. په دې باندي هم ډېر خوښ سو ، چي زه دکندهار په لهجه ږغېږم. ده وويل دکندهار لهجه ډېره لرغونې او خوږه لهجه ده. دی هم دکندهار په لهجه خبري کولې. ده راته وويل چي د(ښ ، ږ) ږغونه دخوشحال خان تر عصر وروسته په (خ ، گ) باندي اوښتي دي³ (۱). سبستيان دکندهار په لهجه کي ددرختي ، سيب ، ساپې کلمې ناسمي وبللې او دپارسي ژبي اغېزه يې وبلله. ما ورته په جواب کي وويل ، چي دکندهار په لهجه کي ددرختي اوساپې پرڅنگ دوني اوسيوري کلمات هم سته اوښاري کندهاريان يې لږ کاروي خودکليو اواطرافو خلک يې ښه په پراخ لاس وايي. دغه راز مي دپښتو(درخته) او دپارسي (دَرخت) توپيروت ته بيان کړ او دکلستر آغازي ځانگړتيا مي په (درخته) کي ورته تشرېح کړه. ده خوښي وښودله خود(درختي) په کلمه کي يې دلومړي توري سکون دکندهاريو پښتنو تصرف وباله ده وويل دپارسي (دَرخت) پښتوته ننوتلې ده او کندهاريو يې له خپلي لهجې سره سم دپښتو قوانينو پر بنسټ ابتداء ورساکنه کړې ده.

ښاغلی سبستيان زماله ليدوڅخه خوښ سو او ايميل پته يې د راتلونکو اړيکوله پاره راکړه.

³ ډاکټر پالوال هم پخپل کتاب معياري ژبه کي د ننګرهار لهجه نوې بولي.

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

(هوټک اود سبستيان)

ددې کړنې تر لیکلو څو ورځې وروسته مې په ټول افغان وییپاڼه کې د سبستیان هاینه په باب د پلوم انجنیر خلیل الله معروفې یو مضمون ولوست، چې د مارتین گنځ په قلم لیکل سوی او په شپيگل آنلاين کې خپور سوی و او ښاغلي معروفې په پارسي ژبه ژباړلی و. په همدې ورځ ماته د ښاغلي سبستیان ایمیل هم رارسېدلی و او زما د هغه ایمیل په جواب کې یې، چې ما پکښې دده د ژوند لیک غوښتنه کړې وه، د ۲۰۰۷ ع کال د نومبر پر لسمه راته لیکلې وه⁴:

گرانې ښاغلي هوټک،
ستا سودنیکو پېرزوینو څخه یوه نړۍ مننه. زمانیکې هیلې او پېرزوینې هم ومنئ. زما د پاره دویاړځای و، چې په دغه ښکلي غونډه (د کولن غونډه. هوټک) کې مې برخه واخیسته. هیله لرم چې پښتانه به په

⁴ د ایمیل متن مایه پښتو الفبې اړولی دی. اصل یې په لاتیني تورو لیکل سوی دی او تر همدې متن وروسته به یې ولولئ.

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

راتلونکي کي هم خپلو کلتوري هلوځلوته دوام ورکړي ، ځکه چې تر اوسه پوري دنورو توجه پښتو ژبي ته نه ده اوښتې . زه به کيدای شي په اگست کي دراتلونکي کال ، په کاناډا کي د آرين پېژندنې په يوه نړيواله غونډه کي گډون وکړم . که دغه يون وشي نو هيله لرم چې تاسو هم ووينم . يوه اوونۍ وروسته په ويانا - اتریش کي هم دارازد پښتو ژبي په اړه يوه مقاله وړاندي کوم ، چې په هغې کي به ددغي ژبي زاړه جوړښتونه په گرامر او ويي پانگه کي راپه گوته کړم ، چې ځيني هغه يوڅو زړه کاله سابقه لري . زه به خپل ژوند ليک ژر تر ژره درواستم .

په درناوي

سبستيان* زمري* هايڼه

+++++

Zhwandlik

From: **Sebastian Heine** (SHeine1@gmx.de)

Sent: November 10, 2007 9:34:16 AM

To: mhotak@hotmail.com

Security scan upon download TREND MICRO

[cv Heine.doc \(28.2 KB\)](#)

Grana shaghelia Hotak,

stasu de neko pirzoyino tsekha yawa naRey manena. Zmaa neke Hile aw pirzoyine ham wumaney. Zma de para de wiyaR dzay wu ce pe dagha shkule ghunda ki mi barkha wakhista. Hila larema ce Pashtaane ba pe ratlunki ki ham khpelo culturi halodzalo ta dawaam warkRi dzeka ce ter osapori de noro tawadscho Pashto zhebe ta na da au shte. Ze ba kedeshi pe August ki de ratlunki kal pe Kanada ki de aryanpezhandene pe yawa naRiwala ghunda ki gaDoon wukRem.Ke dagha yun wushi nu hial larema ce tasu ham wuwinem. Yawa oweney wrusta, pe

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

Vienna/Otrish ki hamdarazde Pashto zhebe pe aRa yawa moqala wrande kawem, ce pe haghe ki ba de daghe zhebe zaRe dshoreshtuna pe gramar au waypanga ki ra pe guta kRem, ce dzine hagma yaw co zera kala sabeqa lari.

Ze ba khpel zwandlik zher ter zhera darwastawem...

pe dranawi

Sebastian "Zmaray" Heine

+++++

ښاغلي سبستيان ماته په کولن جرمني کي هم ويلي وه ، چي دی دلویدیځي لهجې پښتو وایي . په دغه رالېږلي متن کي یې ماته د(کي ، مي ، راتلونکي ، پوري ، درناوي) کلمې دلویدیځي لهجې له وینګ سره سمې ښکاره سوې ، خو په (کیدای شي ، وشي) کلماتو کي بیا د ختیځي لهجې اغېزه لیدله کیږي .

د مارتین گنځ لیکنه ماته په زړه پوري ښکاره سوه او ددې سفرنامې لوستونکو ته به یې دهغې پښتو ژباړه وړاندي کړم . دا ژباړه د ښاغلي دیپلوم انجنیر خلیل الله معروفې له پارسي ترجمې څخه سوې ده .

پښتو خوږه ده او ورسره زیږه هم

دوه ویشټ کلن محصل چي پنځه دېرش ژبي یې زده دي . یو ځوان پوه چي په دریو څلورو خارجي ژبو وږغېدلای سي . استثنایي تن گڼل کیږي . خود بن ښاریو محصل "سبستیان هاینه" هر کال څلور ژبي زده کړي دي .

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

او اوس يې پنځه دېرش بهرنۍ ژبي زده دي . له (آرامي) ژبي نيولې تر(اوزبکي) او ورباندې گرانې ژبي(پښتو) پورې .

سبستيان هايڼه ، دېن پوهنتون په کتابتون کې يې دخپل کار پر مېز باندې پرتو کتابوته اشارې په ترڅ کې وايي: "يه، زه نابغه نه يم. دا صرف د زيارا وتلاښ نتيجه ده. زه هره ورځ لغتونه زده کوم او گرامر هره ورځ تکراروم. البته په دې ارزو نه کې، چي د بورو، پېچلو، پېچلو ورېښتانولرونکي دوه ويشت کلن ځوان د ځان په باب کړې ده ، خورا ډېره تواضع پرته ده . ځکه هيڅ انسان نسي کولای چي له خارق العاده استعداد پرته دي څه د پاسه دېرش ژبي ، هغه هم د نژدې ختيځ اوليري ختيځ ژبي دي زده کړي . هغه ژبي چي دده (سبستيان-پ ، ژ) زده دي ، دادي:

لرغونې فارسي (فرس قديم) ، اوستايي ، پهلوي ، باختري ، سغدي، ساکي، پښتو، پراچي، اورمړي، واخي، يغنوبي، سنگليچي ، ايشکامي، اوسيتي (آسي) ، ايدغامنجي، اردو، هندي، فارسي ، پنجابي ، سندي ، کورمانجي ، گړدي ، بلوخي ، سنسکريت ، پالي ، گندهاري ، لاتين ، يوناني ، لرغونې آيرليندي ، منځنۍ کيمري ، گوتيک ، اوزبکي، آرامي، عربي، فرانسوي، انگليسي .

دده د ژبي زده کولو کارنامه اووه کاله وړاندې پيل سوه . دغه وخت ده د " هسن " ايالت د " فرانکن برگ " ښار په " ايدرتال " ښوونځي کې درست لوست او پنځلس کلن و. د " هومر " د اصلي متن د لوستلو پړوخت ورته معلومه سوه چي " يوناني " او " سنسکريت " يوله بله نژدې اړيکي لري . دې کار دده کنجکاوي راوپاروله او د " سنسکريت " ژبه يې په زده کړه . دی ، چي د يوه مورخ زوی دی ، څلور کاله وروسته يې درې څلور نوري

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

ژبي هم زده كړې او خوښ و، چي دسكويټ ته دتگ پرځای يې په دغه شان (علمي) كارلاس پوري كړی دی.

سبستيان هاینه چي كله دبكلوريا بری لیک په اعلی درجه باندي ترلاسه كړ، د* بن پوهنتون* ته شامل سواود* انډوجرمانیک* (د هندو جرمن ژبودبیات) په اصلي څانگه او د* اندولوژی* (هندپوهني) او* سلتولوژی* (سلت پوهني) په فرعي څانگو کي يې تحصیل پیل کړ. داڅانگي له پخواڅخه ښکلي اوزره رانښکونکي څانگي دي. همدا اوس يې خپل ديپلوم څانگي ته سپارلی، چي په هغه کي يې* فعل، په پښتو کي* څېړلی دی. دا هغه ژبه ده چي دی ورسره دزړه له کومي مينه لري. دی* پښتو* دټول انساني ژوند موزائیک بولي او وایي: *پښتو* خوږه ده او ورسره زېږه هم. *پښتو* له یوې خوا تراندازې زیاته نرمه کېدلای سي اوله بل پلوه ډېره زېږه او مردانه کېدلای سي. *پښتو* د ژوند څرگندویه ده، چيغي وهي، ژاړي، خوښي کوي، ساندي وایي او مړینه تمثیلوي.*

پښتو د ژوند احساس دی

كله چي سبستيان دخپلي گراني ژبي* پښتو* نكل درته په مينه پيل كړي او دپښتو شعرونه ديكلمه کوي، سترگي يې ورسره په ځلېدوسي او پخپله په يوه بل جهان کي ډوب سي. ښايي دده پوهنتوني ملگرو ته به دارازهيچاني کيدل نابنده شانته وي، خودی په هغوی باندي کار نلري او ده ته دا خبره يې توپيره ده چي نورکسان څه راز فکر کوي. دژبو دغه ماهر، چي تل يې درنې جامې اغوستي وي، بيا يې هم د محصلۍ رنگارنگ ژوند غوره رنگ کړی دی. دی تقريباً هره ورځ له هغو افغانانو سره گوري، چي په المان کي يې ورسره پېژندلي دي، له هغوی سره د

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

دوستانو ليدلو ته ورځي ، په مېلمستيا وويي يې برخه اخلي ، له هغوی سره دخدای او جهان په باب بحثونه کوي ، البته په الماني ژبه نه ، بلکي په پښتو.

ده له هغوی څخه داهم زده کړي دي ، چي پښتونه يوازي يوه ژبه ده ، بلکي دژوند درک هم دی: " پښتو د پښتنو يوناليکلی فرمان دی. يعنې که غواړئ رښتين واوسئ ، دښه نامه څښتنان سئ ، مېلمه پال سئ ، د دښمنانو په وړاندي زغم ولرئ ؛ نو په پښتو وېرغېږئ. کله چي دهغوی په ژبه وېرغېدل است ، په حقيقت کي له هغوی سره گډ سولاست. هڅه وکړئ دهغوی چلند درک کړئ او ويې منئ. اودغه ځای دی چي بيانور کسان هم تاسي مني. "

دده دزياترو نويو دوستانو په زړه نه لويږي ، چي يو " غير پښتون " هم کولای سي له هغوی سره پخپله ژبه وېرغېږي او څرگنده ده ، چي همدا کار ددې سبب گرزي چي ده ته پخپله کړۍ کي ځای ورکړي. البته سېستيان هم پر خپله کلاسيکه څېره سربېره ، دښه نيت څرگندولو په خاطر ، هڅه وکړه چي ږيره پرېږدي او کله کله دملنډوپه توگه خپلي ږيري ته اشاره کوي او خپل څوتاره برېښونه چاته ورښيي.

* افغانستان به زماله پاره يوه روڼواوي *

دافغانستان حالات او دسېستيان هاينه دژبو مهارت ته په پاملرني سره دده پرمخ ډېري دروازې خلاصې دي؛ له شرکتونو نيولې تر مرستندويو سازمانونو پوري. په پوځي برخه کي خودالمان اردو لامل ځکي له ده څخه غوښتي دي ، چي په سيمه کي دژبو دتنوع په باب ويناوي وکړي. دی به

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

دا کارومني . ځکه ده ته دا خبره اهمیت لري چي د سیمي په باب خپل معلومات له نوروسره شریک کاندې.

خو دی دیوه ژبپوه له نظره ، دافغانستان دپرمختیایي مرستواو بیا رغاوني سیاست ته د شک اوتردید په سترگه گوري . سبستیان پردې سیاست باندې دانتقاد په توگه وایي :^{*} زیاتره پروژې په فارسي ژبه ، چي دافغانستان له دوورسمي ژبوڅخه یوه ده ، سرته رسیږي . البته په فارسي ژبه خوپه لومړۍ درجه کي دهیواد په شمال کي خبري کیږي او څرنگه چي دوولس میلیونه پښتان په جنوب کي په پښتوډغیږي ، په دې ډول له مرستندویو پروگرامونوڅخه لرگته اخلي^{*}.

دی خپله راتلونکې په تدریس ، څېړنو اوپلټنوکي ویني اونه غواړي چي ځان په سیاسي اواقصادي مجبوریتوکي راییسارکړي . دی بیرېږي چي که :^{*} انسان یوځل دغو قیوداتوته ورننوت ، نوریې د را وتلو ورونه تړل سي^{*} . که ټول کارونه دده له آرزوسره سم پرمخ ولاړسي ، نودی په پام کي لري ، چي دسړکال په پای کي به خپل د دوکتورا کار د^{*} المان دخلکودتحصیلي موسسې^{*} له یوه بورس څخه په استفادې سره دلندن د مشهورنبارد^{*} ختیځواوافریقایي مطالعاتوپه ښوونځي^{*} کي پیل کړي .

له هغه وروسته نویاترتولولومړی هیله من دی ، چي دیوه پوه په توگه هغي سیمي ته ولاړسي ، چي په ژبویې پوهیږي اوهیڅکله یې په هماغه سیمه کي ژوندنه دی کړی . دی وایي :^{*} دیوه پوه په توگه ، زما لپاره به افغانستان یوه روڼه وي . سترگي یې بیاوځلېږي اووایي :^{*} د هغوژبولهجې بایدوڅېړلي سي ، چي تراوسه یې لاگرامرنه دی لیکل سوی ، نکلونه ، کیسې ، افسانې ، روایات اوشعرونه ، داټول به زما د

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

ډېري دلچسپۍ وړ وي * په دې ډول هيله من دئ چي دافغانستان سياسي حالات ژر آرام سي اودي وکولای سي ، دمثال په توگه ، په * کابل پوهنتون کي درس ولولي ، درس ورکړي اوپه خپره وکړي⁵.

+++++

دغونډي په ترڅ کي مي له ښاغلي فضل الرحمن فاضل سره هم لنډه ليدنه کتنه وکړه اوخپل نوی چاپ سوی کتاب (بيدارگر عصر) يې راکړ. ماددغه کتاب ځيني برخي پخوانتيرنيت له لاري لوستي وې. له ده سره مي ه دې برخه کي خبري وکړې. ښاغلی فاضل په افغاني زلميو کي ښه عالم سړی دئ . (نوره تشریح - داچي زموږ خلک ديوچافضيلت اوپوهه د هغوی له سياسي عقايدوسره گډوي اويياقضاوت ورباندي کوي)

⁵ دامقاله وروسته بل چاهم په پښتو ژباړلي اوپه پښتو ويبپاڼو کي يې خپره کړې ده.

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

(د کولن د غونډې خاطرہ)

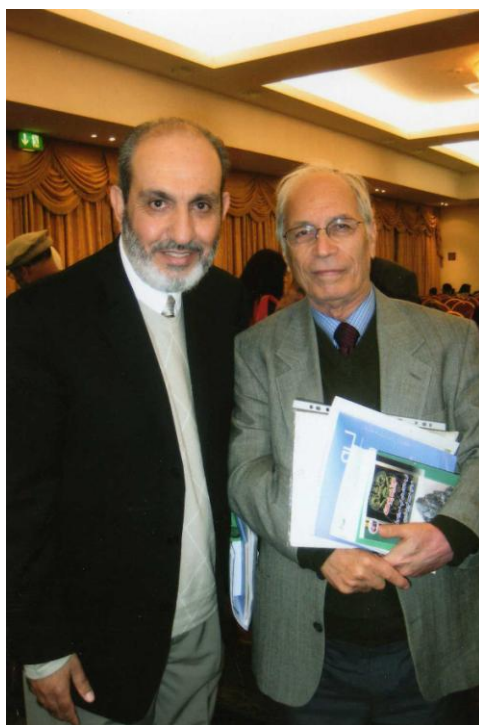

(له ښې خوا: اکبر کرگر، محمد معصوم هوتک، زرین انځور د کولن د غونډې خاطرہ)

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

(محمد معصوم هوتک او پوهاند دوکتور محمد حسن کاکړ)

(پوهاند حسن کاکړ او هوتک)

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

(محمد معصوم هوتک)

له سيستانې سره ليدني کتني:
(دخوشدل خان بارکزي په باب ، دملانسوپه باب اووروسته زموترمنځ
په دې برخه کي دايميلونو تبادله بايد په تفصيل سره بيان سي)

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

(محمد معصوم هوتک او کانديد اکادميسن اعظم سيستاني)

د بوا پست کتنه

د ۲۰۰۷ ع کال د اکتوبر پر ۲۱ مه د جرمني له کولن ښار څخه بودا پست (هنګري) ته ورسېدم. د شپې اته بجې شاوخوا وې چې په ټکسي کې مي د بودا پست ښار له مرکز څخه څه قدر ليرې د (Dominik Panzio) هوتل ته ځان ورساوه. په کولن کې مو الوتکه لږ څه وځنډېدله او د سفر ستړيا يې يو څه رازياته کړه. ځکه مي په نوموړي هوتل کې خپلې خونې ته ژر ځان ورساوه او تر ځينو لنډو يادښتو ليکلو وروسته بېده سوم. د بودا پست ښار ته مي د سفر اصلي مطلب د بودا پيست د علومو اکاډيمۍ د کتبخانې کتل و. سبا وختي له خوبه را کښېنستم او تر چايو وروسته مي د هوتل د مسئولې ښځې په مرسته اولارښوونه د نوموړي کتبخانې پته پيدا کړه. په ټکسي کې هغه ځای ته ولاړم. پر لاري د ښار سرکونه ټول خالي وه. له ټکسي وان څخه مي د دې چوپي چوپتيا دليل وپوښت. راته وويل چې دغه ورځ اوس سبا يې د مجارستان دنوي انقلاب د بري نمانځلو جشن دی او ښار ټول تړلی دی. ما ځني وپوښتل چې دولتي او اداري ځايونه هم تړلي دي؟ وويل، هو! گوياپه دې ورځ مي د

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

کتبخانې دکتلوله پاره هڅه اوبويوپه اوزه بايدداکتوبرتر۲۴مي پوري انتظار وکارم. له وخت څخه په استفادې باندي مي دبودا پست ښار د ليدلوله پاره ددرې ساعته گڼت پروگرام تنظيم کړ. شپږويشت يورو مي دهوټل دفترته تحويل کړې اودورځي پر لس نيمي بجې مي په ښار کي دگرزېدلويه نيت تياري ونيو. هواسره وه اوماپنډي جامې له ځان سره راوړي نه وې. په هرصورت هوټل ته دگرځندوی ادارې موټرپرلسو بجو راغی اوزه يې دبودا پست انټرکانټي نيتل هوټل ته بوتلم. له دغه ځايه موپه يوه ښکلي بس کي دښارگروپي ليدنه پيل کړه. لارښوونکې په انگليسي اومجاري ژبودواړوپوهېدل اوپه دواړو ژبويې تشریحات ورکول. ددې معلوماټولنډيزماداسي يادانېت کړی دی:

دبودا پست ښار دډانيوب رودپه واسطه پردووبرخو پشل سوی دی. يوه برخه يې (بودا) اوبله يې (پيست) نومېږي. دواړه نومونه سلاويکه منشاء لري چي د(بودا) معنا(اوبه) اود(پيست) معنا(اور؟) ده. د بودا پيست ټول اوسېدونکي دوه ميليونه دي چي دهنګري دټول نفوس په سلوکي لسمه برخه ده. په دوی کي ۲۵په سلوکي رومن کاتوليکان، دېرش په سلوکي پروتستانت اونوراقليت دينونه اودرې په سلوکي يې يهوديان دي. وايي چي دهنګري خلک په نهمه ميلادي پېړۍ کي له آسيا څخه دې سيمي ته راغلي دي. دوی په لومړي سرکي دکوچيتوب ژوند درلود اوپه کړديوکي اوسېدل.

پردې سيمه باندي په شپاړسمه-اووه لسمه ميلادي پېړۍ کي عثماني تورکانوزيات وکم يونيم سل کاله واکمني کړې ده خواوس ما له يوې کوچنۍ محقري ودانۍ پرته کوم تعمیرونه ليد، چي دتورکانو د واکمنۍ دوختويادګاردي وي. ښايي دعثماني امپراتورۍ ترزوال وروسته په قصدي توګه له منځه وړل سوي وي.

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

(د بودا پست ښار عمومي منظره)

ما پښين مهال موگښت بشپړسواو بیره خپل استوگنځي ته ولاړم . ورځ باراني وه ، له هوټل څخه دوتلو امکانات مي نه درلودل . په داسې (داکتوبر ۲۳ مه ۲۰۰۷ع) هم د باران همداسي شرپ وشروپ و . پخپل استوگنځي کي مي دانټرنیټ درک وایست . خپل ایمیلونه مي وکتل . ښاغلي رو هیال د کندهار مجلې ته مضمون غوښتی و . جواب مي ورولېږه او کاناډا ته مي تر رسېدو وروسته وعده ورکړه ، چي مضمون به ورلېږم . ښاغلي نوزادي د وفامعصومي دهغي لیکني په جواب کي خپل لیکل سوئ مضمون رالېږلی و ، چي د قلندر مومند د پټه خزانه فی المیزان د تایید په باب یې لیکلې وه . د تخنیکي ستونزوله امله مي مقاله نسوای لوستلای . مختصر ایمیل مي ورولېږه^۶ . له کولون - جرمني څخه دراوتلو په وخت کي زرین انځور راته وویل چي له ده سره د ډاکټر نسرين (هماغه ډاکټر کاتونا ، چي زه یې له نامه سره د ډاکټر حبیبی د ایمیلوله لاري اشناوم) د تیلیفون نمبرو ، خوځني بیخایه سوئ

^۶ په کاناډا کي مي تر راتگ وروسته ورسره بشپړه مکاتبه وکړه

پښتو! ستاميني بوداپيست ته بوتلم

دئ. له ماڅخه يې وغوښتل ، چي بوداپيست ته ترسېدو وروسته ورته تيلفون وکړم ، ده به نمبر پيدا کړي وي اوما ته به يې راکړي . ماچي له بوداپيست څخه هرڅه تيلفونونه وروکړل ، کورته يې اوموبایل تيلفون ته يې ، دده پرموندلو بريالی نه سوم . په کورکي مې له زوی سره خبري وکړې او هغوی راته وويل چي په کورکي نسته . که مي دانمبرموندلی وای ، مشکلات به مي ډېر حل سوي وای .

دماپښين خواته ورغ لږڅه رونا سوه ، اوريځي يوڅه سره ماتي سوې . دباران شدت لږڅه راکم سو . ترهوټل دباندي راووتم . شاوخوا وگرزېدم . دې هيوادته حيران تللی وم . دوه نړيوال جنگونه ، دفاشيزم او کمونيزم تاراک پر تېر سوی و ، خو تاريخي ودانۍ اولرغوني آثاريې پرځای پاته وه . دخپلو خلکو پر ناپوهۍ مي افسوس وکړ ، چي ددين ياسياست په پلمه موده يوادد تاريخي آثاروبېخ وبنیادو کيښ . په ډک زړه خپل استوگنځي ته راغلم . دخواله څوک نه و ، چي زړه مي ورته تش کړي وای . دشعريکلو هڅه مي وکړه خوشعرويل ماغواړې؟ ولاکه مي وليکې . قريحي کورټ جواب راکړ . له ناکامه مي خوب ته پناه وروړه اوترسهاره پوري کله ويښ کله بیده په ځای کي غځېدلی وم .

سهارمي درونپه ليدلو خپل پروگرام رايادسو ، راپاڅېدلم او تراودس ولمانځه وروسته مي په خره بيادسهارناري سالون ته ځان ورساوه . دسالون مسئولي مېرمني لاميزونه نه وه سره اوډلي چي زما له خوا ورته (Good Morning) وويل سواوډي په مجاري ژبه جواب راکړ . ناری مي راواخيست پرمېزباندي دبوداپيست ورځپاڼه پرته وه ، مخ و شا مې واړوله . عکسونه مې ترنظر تېرکړل . په ژبه خويې نه پوهېدلم . چي ساعت اته بجې ښوولي زما بيهاله ټکسي وان سره علومو اکاډيمۍ ته دتگ په لارکي دغره و د وره مجلس تود و . نهو بجوته شل دقيقې پاته

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

وې، چې د اکاډيمۍ په دروازه کې مې گام کښېښود. د هنګري د علومو اکاډيمۍ ودانۍ د ډانيوب رود پر ختيځه غاړه د روزويلټ په کوڅه کې واقع ده. په هنګري ژبه يې ادرس داسې دی:

Magyar Tudomalyas Akademia (MTA)
1051 Bp.1, Roosevelt Ters

(د هنګري د علومو اکاډيمۍ ودانۍ)

په اکاډيمۍ کې مې د کتابتون پوښتنه وکړه، چاراته وويل، چې لار يې د ودانۍ شاته په هابله کوڅه کې ده. هورې ورغلم. کوټ وېکس مې د دروازې ساتونکي ته تسليم کړل او د يوه بل ساتونکي په مرسته د ودانۍ دوهم پورته، چې د کتابتون د مامورينو دفترونه راته ښکاره سول، وختلم. يوې مېرمنې په ماته وگوډه انګرېزي ښه راغلاست راته ووايه او ما هم خپل مطلب ورته بيان کړ.

وېويل: له کتابتون څخه د خوړو څوله پاره د استفادې اجازه غواړي.

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

- يوه ورځ.
- لطفاً به پنځه سوه فروتنه تحويل كړئ.
- پرسترگو.

پيسې مي وركړې، رسيدې راکړاود ساتونکي په لارښوونه بيرته د اکاډيمۍ اصلي ودانۍ ته ولاړم او هوږې يې د کتابتون د اورينټل څانگې لورۍ راوښود او زه هم سمدلاسه ورننوتم. په رشتيا چي ختيځه څانگه وه. د الماريو شکل وښه او په دروازو کي کندنکارۍ يې ټول د ختيځ مدنيت نمايندگي کوله.

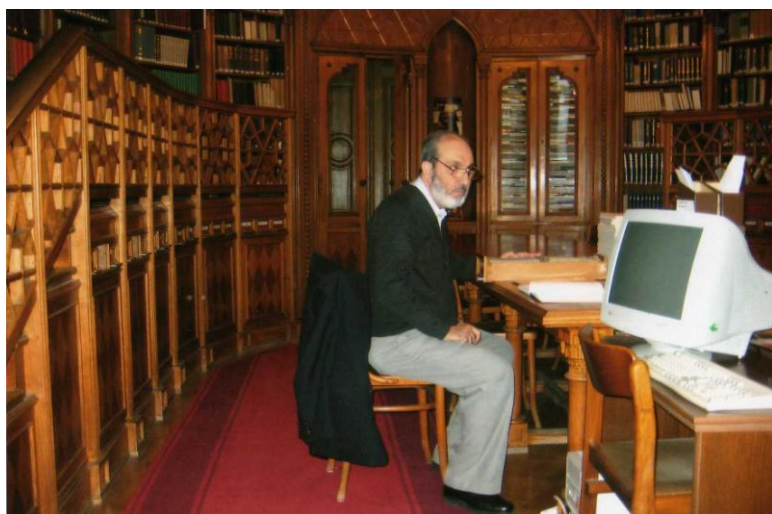
له بده مرغه دمستولي مېرمني يې له يو دوو متحد المالو خبرو پرته بل څه نه وه زده.

- کوم کتاب دي په کار دئ؟
- نمبر يې لري؟

اوبس. اوږې يې پورته وغورځولې. گويا څه مرسته نه سم درسره کولای. ورته ومي ويل:

- گوره، زه له کاناډا راغلی يم. دلته مي دوې ورځې درخصتۍ له اسيته ضايع سوي دي. اوس فقط همدا يوه ورځ لرم اوسل مطلبه. بخښنه غواړم، که يوبل څوک چي په انگليسي کي مشکل ونه لري، راپيدا کړئ.

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

(دهنگري د علومو اکاډيمۍ د ختيځ پېژندنې څانګه)

په همدې ترڅ کې يونسکلی ځوان راپيداسو. پرمېرني هم د خوښۍ خپې راماتي وسې. ځکه زماله جنجاله خلاصه سوه. پرشونډويې موسکاخپره سوه. ځوان په ډېره فصيححه انگرېزي دهر راز مرستي تياري وښود او ماورته د(کوردي ودان) جواب ورکړ. بيامي نوخپل مطلب داسي ورته بيان کړ:

- زه راغلی يم چي ستاسي په کتابتون کي د (Armin Vambery) ارمين وييمبري د ختيځو نسخو کلکسيون وگورم. تاسي راسره څه مرسته کولای سئ؟

ځوان په جواب کي راته وويل چي ارمين وييمبري رشتيا هم له دې کتابتون سره د زرگونو ټوکوپه شمېر مرسته کړې ده. نور وکسانو هم مرستي کړي دي. دويمبري د مرسته سويو کتابو کتلاگ له بده مرغه جوړسوي نه دی. له هماغې بلي مېرمني څخه يې د يوې جعبې دراوړلو غوښتنه وکړه او هغې هم راوړه. د کتابتون د کتابو کارډونه پکښې وه.

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

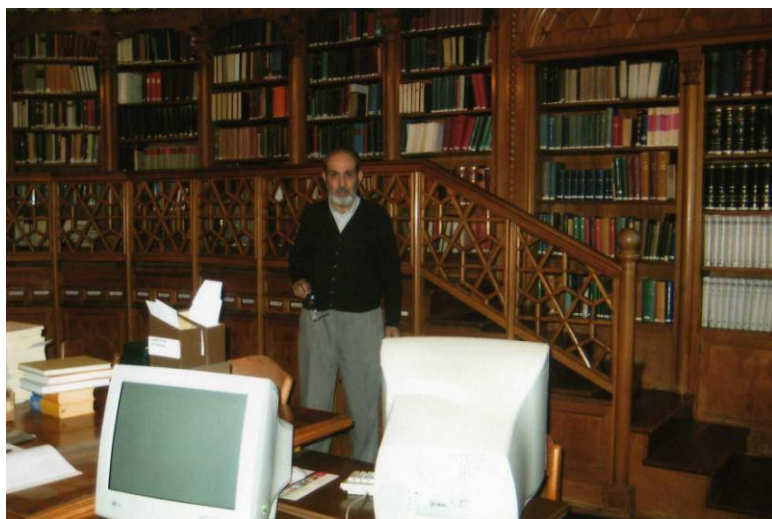
ځوان راته وويل چي له ۱۹۸۲ ع کال وروسته چي کوم کتابونه دلته راغلي ، هغه آنلاین رجسټر سوي دي ، خوتر دغه کال وړاندي کتابونه لاپه هماغه پخواني سيستم باندې دکارتونوپه شکل تنظيم دي . هيله ده چي ستاسي يې دکتلوچم زده وي . مایه زړه کي ورته وويل چي : زوروره ! زماخته دکوندل خان له ملکه اخیستل سوې ده . زه په اولنیو سیستمولابنه پوهېږم . شکر دئ ، چي له کمپیوټري سيستم څخه د استفادې غوښتنه دي نه ده راڅخه کړې . بیابه مي څه کولای ؟ زماپه کور کي اولادونه لازماله لاسه تریزي رسېدلي دي . ځکه شل واره دیوه سایت دخلاصولو ، یا دیوې کمپیوټري عملیې دسرتو رسولو چل را وښيي خو پردوهم قدم بیازه وازه خوله ورته ولاړیم اوبیامي دوی ته چیغی وي ، چي هلئ ! تاسي راسئ . داڅه چم په وسو ؟ دوی خواران له مجبوریته ترهغوپوري راته ناست وي ، چي زه خپل مقصدته رسېږم ، بیامي نویوازي پرېږدي .

دکارتونوکتل مي له سرڅخه پیل کړل . ځوان مخکي لاراته ویلي وه ، چي ددې کارتوډېره برخه تورکي کتابونه دي اولرېپې پارسي دي . رشتیاهم داسي وه . دکتاب نوم په پارسي لیکدود اولاتیني الفبا دواړو لیکل سوی و . ټول مي په دقت سره وکتل ، دزیاترونومونه مي یادانست کړل . کله چي مي دځینوکتابودکتلوغوښتنه له نوموړي ځوان وکړه ، راته وویل چي تاسي میکروفيلم کتلای سئ اودهغه دکتلوله پاره باید اپاینټمینټ جوړسي . داپاینټمینټ جوړېدل ورځ دوی په برکي نیسي . مایه خبرواولیکنوکی دامتل ډېرراوړی دئ ، چي (کډي مي باریرې ، زوی مي راملاکړه) ، اوس هماغه کانه په ماوسوه . له ناچاریه مي دهماغوکارتونوپه کتلوباندې اکتفاء وکړه ، اوددې لاندې کتابونومونه ځیني رانقل کړل چي ښایي په راتلونکي کي دنوروافغاني محققینوپه دردوخوري :

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

د کتابونو نومونه:

عبداللہ هاتفي (خوتوکه)	- تیمور نامه
عبدالنبی ابن حلف	- ساقی نامه
ابوالفضل	- اکبر نامه
ابوالفضل	- عیار دانش
امیر خسرو	- قصه چهار درویش
امیر خسرو	- هشت بهشت
امیر خسرو	- دیوان
انوری اوحد الدین علی	- دیوان
فرید الدین عطار	- پند نامه
فرید الدین عطار	- تذکره الاولیاء

(د هنګري د علومو اکاډيمۍ د ختيځ پېژندنې څانګې کتابتون)

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

دولت شاه	تاريخ نادر شاه
۹۷۹ هـ ق = ۱۵۷۱ ع	تذکره الشعراء
فردوسي (شېرېبلاييې نسخې، بلاتاريخ)	شاهنامه
فرشته	گلشن ابراهيمي
غزالي	کيمياي سعادت
جامي	سجده الابرار
جامي	يوسف وزليخا
جامي	نفحات الانس
جامي	بهارستان
جامي	ديوان
کاشفي حسين واعظ	انوار سهيلي
کاشفي حسين واعظ	اخلاق محسني
ميرزا مهدي استرآبادي	تاريخ نادري
ميرخواند	روضه الصفا
ابن مقفع	کليله و دمنه
جلال الدين رومي	مثنوي
نسيمي سيد جمادالدين؟	ديوان
نظامي	خسرو و شيرين
نظامي	اسکندرنامه
سعدي	بوستان
سعدي	گلستان
سعدي	کليات
صايب	ديوان
سلطان ولد؟	رباب نامه

د کار توپولي نسخې چي ماو شمېرلې نژدې دوه سوه ټوکه سوي.

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

دتورکي ژبي برخه ډېره غټه وه او په هغه کي د(شرح قصيده برده)
دسليمان ابن عبدالرحمن او(نصاب الصبيان)دابونصر فراهي مي
پکښې وليد.

دغه رازمي داکاډيمي د اورينتل خانگي په باب دالاندي معلومات
ترلاسه کړل:

دهنگري پوهانو په ۱۹۲۲ع کي دختيځو کتابود کلکسيون پر
اړتيا باندي خبري کړي وي او بيا په ۱۹۴۸ع کال کي دوباره پر ډېرغېدلي
وو. خوددوی دې هيله هغه وخت دعمل جامه واغوستله ، چي په
۱۹۴۹ع کال کي دهنگري دعلومو اکاډيمي له سره جوړه سوه . د
اکاډيمي زړه ماني ، چي ددوهمي نړيوالي جگړې په وخت کي زيانمنه
سوي وه ، په دغه کال له سره ترميم سوه اود کلکسيون دخوندي کولوله
پاره دلومړي پورچنوب ختيځ اړخ وټاکل سو. ختيځ کلکسيون چي په
هغه وخت کي يې ختيځ کتابتون (Oriental Library) باله ، په ۱۹۵۱ع
کال کي دهنگري دعلومو اکاډيمي دکتابتون ديوي نوي خانگي په
توگه پرانيستل سواوهمدا خانگه په هنگري کي دختيځو مطالعاتو د
کتابتون اصلي منبع سوه.

ددې خانگي لومړي کارونه د لازلوراسوني (Laszlo Rasonyi) له
خوا سرته ورسېدل . نوموړی تورکپوه و اوله ۱۹۵۱ع کال څخه يې
تر ۱۹۶۱ع کال پوري لس کاله ددغه کلکسيون دمشرپه توگه کاروکړ. ده
دکتابتون ختيځه زېرمه داکاډيمي دکتابتون ، چي په ۱۸۲۲ع کال کي
جوړسوی و، له پخوانيو برخو څخه راغونډه کړه . دکتابواو
ورځپاڼوومجلوکتلاگونه يې دالفې په ترتيب سره واوډل . ختيځي
خطي نسخې يې هم دې خانگي ته رانقل کړې.

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

د اکاډيمۍ دغه زېرمه د هنګري پوهانو، سياحانو او څېړونکو له بسپنو سويو کتابو څخه منځ ته راغلې وه. خودختيځ کلکسيون اساسي برخه د دانيال زيلاکي (Daniel Szilagyi) له خطي نسخو، د ډيويد کافمان (David Kaufmann) له عبري کلکسيون، دارمين وييمبري (Armin Vamery) له کتابونو او خطي نسخو، د سانډور کيگل (Sandor Kegl) او اوريل ستيين (Aurel Stein) له کتابتون اوډ اګناک ګولډزيهر (Ignac Goldziher) له مکاتباتو څخه جوړه سوې ده. د څانګې د پراښتلو په وخت کې د کلکسيون ټول شمېر پنځلس زره کتابونه، څه د پاسه يونيم زر خطي نسخې او يو شمېر اخبارونه او مجلې وې.

ددې څانګې د آثارو په شمېر کې د ۱۹۲۱-۱۹۷۲ع کلونو په ترڅ کې خورازيات بدلون راغی. د پراخو ورتو وپيرودل سول او د تبادلوي اړيکو له لارې ورته زيات شمېر مواد ورسېدل. په دغو کلونو کې د کلکسيون مشري د منګولپوه لاجوس بيس (Lajos Bese) پر غاړه وه. ترده وروسته د څانګې مشري ايرانپوه مېرمن ايوا اپور (Eva Apor) ته ورسېده. ددې د مشرتوب په وخت کې د کتابتون د نشراتو لړۍ بڼه پرمخ ولاړه.

اوس به بده نه وي چې ددغې څانګې د لومړنيو اساسي بنسټ ايښوونکو او د هغوی له خوا د بسپنه سويو کتابو او نسخو په باب هم لنډ وږغېږو.⁷ (۱)

⁷ د معلومات له هغې کوچنۍ رسالې څخه په لنډ ډول راژباړل سوي دي، چې (Oriental Collection – Library of the Hungarian Academy of Science) نومېږي او په ۱۹۹۷ع کال د هنګري د علومو اکاډيمۍ له خوا په بودا پست کې چاپ سوې ده.

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

SZILÁGYI Dániel (1830–1885)

دانيال زيلاگي (۱۸۳۰-۱۸۸۵ع)

د دانيال زيلاگي (Daniel Szilágyi) کلکسيون:

دانيال زيلاگي (۱۸۳۰ - ۱۸۸۵ع) دالهياتو عالم و. دی دهنگري د خپلواکۍ جگړې (۴۹ - ۱۸۴۸ع) ترپای ته رسېدو وروسته استامبول ته مهاجراو هورې دمرگ تروخته پاته سو. هورې يې تورکي ژبه ډېره ښه زده کړه اود تورکي ترجمان په توگه د(ملا دانيال) په نامه وپېژندل سو. له تورکي ادبياتوسره يې مينه پيدا کړه. يو کوچنی کتاب پلورنځی يې پرانيست اود تورکي خطي نسخوپه راغونډولو يې پيل وکړ. دده پلورنځي خوراژرد نادر و اومشهورو خطي نسخوله امله مشهورسو او

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

زياتره علماء او پوهان به هر کله ورته راتلل. ارمين ويمبري (Armin vambery) او اګناک کونوس (Ignac Kunos) هم څو ځلي دې دوکان ته وربلل سوي و. د دانيال زيبلاګي تر مرګ وروسته دي ارمين ويمبري خيربوسي، چي دده په تلابن د دوکان خطي نسخې د هنګري د علومو اکاډيمۍ ملکيت وګرځېدلې. دغه کلکسيون د اګناک کونوس له خوا واردواره معرفي سو. په هغه کي پنځه سوه خطي نسخې وې، چي په هغوکي څلور سوه اته دېرش په تورکي ژبه اونوري يې په پارسي او عربي ژبو وې. ددغه کلکسيون مواد ترننه پوري د ختيځي څانګي د کلکسيون د تورکي نسخوزېه ګڼل کيږي. د تورکي ژبي زياتره خطي نسخې يې د عثماني امپراتورۍ اودغه راز په هنګري کي د عثماني واکمنۍ تاريخونه دي. په هغوکي تواريخ آل عثمان او تاريخ انوري هم شامل دي. تردوه سوه زياتي نسخې يې د ادبياتو په برخه کي دي، چي په هغوکي د تورکي شاعرانو ديوانونه، تذکري اودغه راز د نظامي، فريدالدين عطار آثار شامل دي.

Ármin VÁMBÉRY (1832–1913)

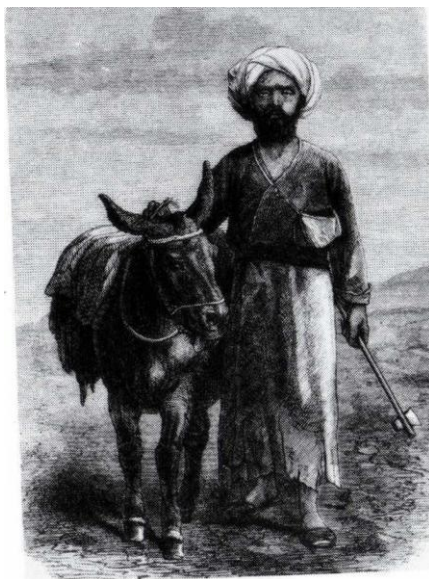

ارمين ويمبري (۱۸۳۲-۱۹۱۳ع)

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

دويمبري (Vambery) کلکسیون:

دارمين ويمبري (۱۸۳۲-۱۹۱۳ع) ميراث (دده په باب موددعوت ويبپاڼې په حواله ځيني مطالب وړاندي بيان کړي دي) دده دزوی رستم ويمبري له خواد هنگري دعلومواکاډيمۍ ته وبخښل سو. پخپله ارمين ويمبري دهنگري دعلومواکاډيمۍ دمديره هيئت غړی اوداکاډيمۍ افتخاري غړی هم و. دده په کلکسیون کي شپږسوه شپېته کتابونه پراته دي چي په هغو کي شپږپنځوس قلمي نسخې دي. دقلمي نسخوزياته برخه يې په تورکي ژبه دي خو پرڅنگ يې يوولس ټوکه پارسي نسخې هم سته. په هغو کي بدايع اللغات (دنوايي تاليف) ، اودمجموعه محموديه نامه دقاجاري عصر دشاعرانو تذکره (دمحمود ميرزا قاجار ليکنه) سته . دويمبري دکلکسیون دپارسي خطي نسخو فهرست دا يوااپور (Eva Apor) په قلم په ۱۹۷۱ع کال خپورسوی دی.

(درويش ويمبري)

KÉGL Sándor (1862–1920)

کيگل (۱۸۶۲-۱۹۲۰ع)

د کيگل (Kegl) کلکسيون:

ساندور کيگل (۱۸۶۲ - ۱۹۲۰ع) دارمين ويمبري شاگرد اوپه بوداپست پوهنتون کي دپارسي ژبي لومړی استاد و. دی خوبعدي شخصيت و، ډېره شتمني يې وه اودهنگري دعلومواکادېمي سره يې نژدې اړيکي درلودل. دی لومړنی سړی و، چي دنوموړي اکادېمي د تورکي، پارسي او عربي خطي نسخوکتلاگ يې وکښ او داکتلاگ تراوسه لاهم داستفادي وړدئ. دی چي مړسو(۱۹۲۰ع)، خورادرنه کتبخانه يې پاته سوه، چي يوولس زره ټوکه کتابونه پکښې وه. داټول کتابونه په ۱۹۲۵ع کال کي دده دوروريانوس کيگل (Janos Kegl) له خوا اکادېمي ته وبخښل سول. ددې کتابوهغه برخه چي په ختيځو ژبو

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

وه ، داکاډيمۍ دختيځي خانگي کلکسيون ته ورنقل سول . په دغه کلکسيون کي د کيگل ترکتابو دمخه شپيته خطي نسخې په پارسي ژبه وې ، چي پرهغو باندي د کيگل د کتابتون نوري نهه پنځوس نسخې هم پرزياتي سوې . ددغو نسخو کتلاگ لا پخوا د کيگل له خواتر تيب سوي و . په دې نسخو کي د حافظ ، انوري ، امير خسرو دهلوي ديوانونه ، دنظامي خسرو و شيرين (دوې نسخې) اود لغت پوهني ، گرامر ، نجوم او طب په باب ځيني نسخې شاملې وې . ددغه کلکسيون ډېره لرغوني خطي نسخه (پارسي کليله ودمنه) هم د کيگل په کتابتون اړه درلوده .

دهنگري د علومو اکاډيمۍ دختيځو ژبو په خانگه کي د عبري ژبي خطي کتابونه (دکافمان کلکسيون) ، دتبتې ژبي خطي نسخې (دکسوما کلکسيون) ، دمنگوليايي اومنچو ژبو خطي آثار او نوري په زړه پوري خطي ټوټې اوسندونه خوندي دي .

په وروستيو کلونو کي دهنگري د علومو اکاډيمۍ دختيځي خانگي ته خورازيات آثار پيرودل سوي ، بخښل سوي اورا ورل سوي دي . اوس يې د کتابونو ټول شمېر يولک ټوکوته رسيږي ، چي په هغو کي يوولس زره دمجلو او جريدو کلکلسيونونه اونژدې پنځه زره ټوکه خطي نسخې لري . لکه وړاندي چي هم وويل سول ددغو خطي نسخودوديزکارتې کتلاگ تراوسه لاهم داستفادي وړدئ خو هغه کتابونه چي تر ۱۹۸۶ع کال وروسته کتابتون ته راغلي دي ، له آنلاين لاري څخه هم ترلاسه کيدلای سي .

ددغه کتابتون پارسي برخه بايد دافغاني پوهانو تر نظرهم تېره سي ، خوماچي دپښتويه آثارو پسي ودغي ليري سيمي ته داوسپني خپلۍ په پښوکړي وې ، له بده مرغه تش لاس راستون سوم .

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

ډاکټر کاتونا (نسرین) چي موږ ته د پتي خزانې د بلي خطي نسخې څرک په همدې کتابتون کي دويمبري په کلکسيون راکړی و او کښلي يې وه ، چي دغه نسخه د چنگيزنامې په يوه هراتۍ نسخه کي دننه پرته ده ، ماله بده مرغه د چنگيزنامې په نامه کومه نسخه هم دکتلاگ په کارتو کي ونه موندله . په کارتو کي مي د عبدالله هاتفي د تيمورنامې خونسرخې په سترگه سوي ، خود چنگيزنامې پر نسخه مي سترگي ونه لگېدې .

دهمدي کال په اکتوبر او نومبر کي مي دارمين ويمبري دوه کتابونه ، چي (Sketches of Central Asia) او (Travels in Central Asia) نومبري ، تر لاسه کړل . په دوهم کتاب کي مي دده دهرات دسفر بيان (څورلسم فصل م له ۲۲۹ مخ څخه تر ۲۸۵ مخ پوري) ولوست ، چي لنډيز يې داسي دی:

ددې بيان په سر کي د * جلگه هرات * د ښکلا په رڼيږي او وايي داچي هرات * جنت صفات * بلل سوی دی ، په رشتيا سره هم دغه سيمه په زړه پوري سمسوره سيمه ده . وروسته نودی دهرات دمصلاوو ، دمنارونو لنډه يادونه کوي اوليکي چي دی دهرات ښار ته د(اراک) دروازي له لاري ننوت . وروسته د ښار د بازار ، دهغه داوسېدونکو ، کلا ، دافغاني عسکرو ، دهغوی د يونيفورم او تمرين په باب نسبتاً اوږدې څرگندوني لري . ورپسې دخپل نيستم مالي حالت په باب رڼيږي اوليکي چي خپل دسپارلی څريې په څو غراڼه خرڅ کړ او دورځي گوزاره يې په وکړه . دی مجبور و ، هغه کاروان ته معطله سي چي مشهده دتگ له پاره يې تياري نيوله . خود نوموړي کاروان دتگ له پاره دټاکلو نفرو شمېر بشپړ سوی نه و او په دې خاطر ويمبري مجبور و ، چي يوڅه انتظار بايد وکارې . په دې ترڅ کي خبرېږي چي دخراسان دوالي استازی محمد باقر خان

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

هرات ته دخوان شهزاده (محمد يعقوب خان) دمبارکۍ له پاره راځي او ژربير ته تهران ته ستنږي. ويمبري هڅه کوي له دغه استازي سره ترتهرانه پوري ملگري سي. دی استازي ته خپل مالي حالت بيانوي خو هغه غوږنه پرنيسي اوله بيابيا يادوني سره سره يې بيا هم له استازي سره دملگرتيا امکانات نه برابرږي. آخرله ناچارۍ څخه دکاروان انتظار پرځان مني. دی له هري خوا مایوسه کيږي خو په دغوسختو حالاتو کي يوازنی شخص چي دده په دادرسيږي اودده دمابنام دټوک له پاره په بازار کي گدايي ورته کوي، هغه ملاثحق نومی يوافغان دی. دی له ملا اسحق سره د شهزاده محمد يعقوب خان دربار ته ورځي.

د سردار محمد يعقوب خان په باب ويمبري ليکي چي نوموړی په چار باغ کي اوسي، په هغه مانۍ کي چي ميچرتاډ (Major Todd) پکښې اوسېدئ. شپاړس کلن زلمی دی چي دپلار، اميرشيرعليخان ترپاچا کېدلو وروسته دهرات دفتح سوي ولايت دچاروواکمن ګرزول سوی دی. پلار يې ترپاچا کېدلو وروسته سمدلاسه مخ پرکابل وخوځېد چي وکولای سي دخپلو نورو وروڼو دراوپاندي کېدلو مخه ونيسي.

ويمبري دمخه تردې چي له ملا اسحق سره دسردار دليدلو له پاره ټاکلي سالون ته ننوزي، لومړی درسالي دعسکرو دتمرين ننداره کوي او هغه ډېر ستايي. وروسته سالون ته ننوزي. هورې ويني چي دسالون په دروازه کي يوشمېر نوکران، عسکراو عارضين ولاړ دي. دی دخپلي غټي قلندري بگړۍ او ملنګۍ قواري له برکته بې له کوم ځنډه سالون ته لار پيدا کوي. دسالون دننه جريان يې داسي بيان کړی دی:

شهزاده پريوې بازولوونکي چوکۍ باندي ناست دی. ښی اړخ ته يې وزير (ناظر نعيم) اود هغه څنگ ته نورافسران، ملاياناوهراتيان ناست

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

دي. په هغوی کي امام وردی خان ایرانی هم دی چي دکومي درغلی له امله له مشهد (جام) څخه هرات ته راغلی دی.

ویمبري لیکي چي ده له خپل درویشي حالت سره سم سلام و اچاوه او شهزاده ته وروړاندي سو. ځان یې دده او وزیر ترمنځ ځای کړ، وزیر یې په پښه پوري واهه او کښېنوست. دده دې عمل حاضرین وځنډول. ده لاسونه ددو عا په شکل پورته کړل او ددو عا په ویلو یې پیل وکړ. ددو عا تر ختمېدلو وروسته چي حاضرینو دآمین په ویلو سره لاسونه پر خپلو ډیرو باندې تېر کړل، شهزاده له خپلي چوکۍ څخه یوڅه راپورته سو او په داسي حال کي چي په ځیر ځیر یې راته کتل، په لوړ آوازی یې وویل:

”والله بالله شمانا گلیس هستید.“ د شهزاده دغه ناڅاپه ټوکه د حاضرینو په کټ کټ خندا باندې بدرگه سول. شهزاده له خپلي چوکۍ راو غورځېد او زما مخ ته کښېنوست، په داسي حال کي چي د ماشوم په شان یې چکچکي کولې او گوږ یې له خپل کشف څخه ډېر خوشحاله و، په لوړ آواز وویل: ”حاجي! قربان دي سم راته ووايه چي آیاته انگلیس نه یې اوځان دي الیش کړی نه دی؟“ ویمبري زیاتوي: د شهزاده دا حرکت دومره ماشومانه و، چي افسوس مې وکړ، ولي مې دا هلک هم داسي غافله پرې نښود. دی وایي، په دغه وخت کي مې د افغانانو د مذهبي تعصب بېرته په زړه ننوتله او ملاقات هم نه وم، خو په جواب کي مې ورته وویل: تاسي پوهېږئ، څوک چي حتی په ټوکوکي هم یوه مومن ته د کافر خطاب وکړي، پخپله کافر کیږي. چټی (خیر) مې په لاس را کړه چي ځم پر خپله تره باندې.

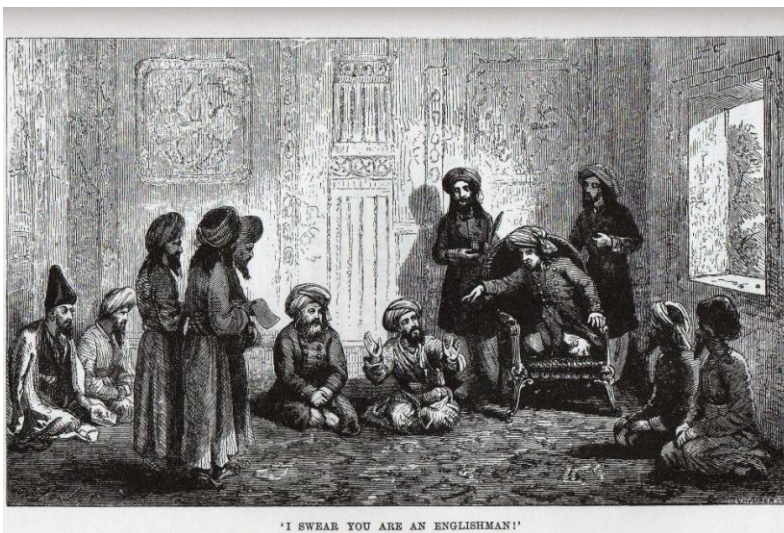
ویمبري ورپسې لیکي چي دده جدي خبرې او دنوموړي حدیث بیانولو ځوان شهزاده بالکل له پارکاله و اچاوه. په څېر بدلي مغزي پر خپل ځای

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

بیرته کښېنوست اوزياته يې کړه: *ماهيڅکله ديوه بخارا يې حاجي دغه شان څېره نه ده ليدلې. * ويښې وایې چې ما په جواب کې ورته وویل چې *زه بخارا يې نه يم بلکې استامبولی يم. * وروسته نوشهزاده ته خپل تورکی پاسپورټ ورنېکاره کوي. شهزاده ته دده داکا اکبرخان دزوی جلال الدين خان کیسه کوي چې په ۱۸۲۰ع کال په مکه او استامبول کې وادسلطان له خوا يې تودهرکلی سوی و. دده پاسپورټ لاس پر لاس کېږي او حاضرکسان يې اصلیت تاییدوي. تردې وروسته د شهزاده وضعه بيخي بدلون مومي. ويښې ته څو غران ورکوي او رخصتوي يې خو ورته امرکوي چې په هرات کې داوسېدلوپه وخت کې هرکله دده حضورته حاضرسي. ويښې ليکي چې دی وروسته ورحاضرهم سوخودوهم وارلیدني جريان نه بيانوي.

ويښې ورپسې ليکي چې دا واقعۀ خوپه خيرتېره سوه مگرپه هرات کې دده داستوگني په وخت کې هرکله له دغه رازشکمنوپوښتنوسره مخامخ و. فارسيانو، افغانانو او هراتيانو ټول دوی انگرېزباله او ترټولو سخته يې لاد چې پښتوده ته د (Eldred Pottinger) په سترگه کتله.

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

ارمين ویمبري دهرات دوالي شهزاده یعقوبخان په دربار کي
(د ۱۸۲۳ع کال اکتوبر یا نومبر)

په چوکۍ کي ناست شهزاده یعقوبخان ویمبري ته اشاره کړې او وایي:
”والله بالله شما انگلیس هستید“. ویمبري، چي لاسونه یې د دوعابه شکل پورته نیولي
دي، پرمخکه ناست دئ او څنگ ته یې د شهزاده وزیر، ناظر نعیم ناست دئ.
(تصویر دارمین ویمبري د Travels in Central Asia له کتاب ۲۷۸ مخ څخه کاپي
سوئ دئ)

پاتنجر هغه څوک و، چي دوه واره هرات ته داسو نود سوداگریه توگه
ننوتلی و خو وروسته دهرات آمرسو.

ویمبري هغه وخت هرات ته رسېدلی دئ چي دغه ښار څه موده وړاندې
دامیر دوست محمد خان د لښکرو له خوافتحه سوی او پخپله امیر له دې
فتحي سره جوخت جامې کت کړي دي او پرځای یې زوی
دامیر شیرعلی خان په نامه پاچاسوی او دهرات اداره ددغه نوي امیر
مشرزوی یعقوبخان پر غاړه اچول سوې وه.

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

ويمبري هرات ته دورتگ دقيقه نېټه نه بيانوي خودوتلونېټه يې د ۱۸۲۳ع کال د نومبر پنځلسمه ښوولې ده (۲۸۲مخ). ده پخپل يوه بل اثر (Sketches of Central Asia) کي ليکلي دي چي په هرات کي يې شپړاوونۍ تيري کړي دي (وگ: ۳۲۵ مخ) نوله دې څخه څوک نتيجه اخيستلای سي چي هرات ته به د ۱۸۲۳ع کال د اکتوبر په سرکي رسيدلی وي. هرات دامير دوست محمد خان له خوا د ۱۹۲۳ع کال د مې پر ۲۷مه = ۸ ذیحجه ۱۲۷۹هـ ق ترڅه کم يو کال کلابندی وروسته ونيول سواو امير پخپله د ۱۸۲۳ع کال د جون پر نهمه = ۲۱ ذیحجه ۱۲۷۹هـ ق مړ سو. په دې حساب نوويمبري د هرات تر فتحې څلورمياشتي وروسته دغه ښار ته رسېدلی دی. دغه وخت چي ویمبري په هرات کي دی، دده له قوله د تېري جگړې (دامير دوست محمد خان او د هرات د واکمن سردار سلطان احمد خان ترمنځ د جگړې) بيانونه لاپه خلکو کي تاوده دي. دويمبري مشهدات د دغه وخت د يوه عيني شاهد ليووني کتني دي. دی که څه هم له پښتنو سره جوړنه دی، وحشيان اولو تمار يې بولي خو بيا هم ليکني يې د حالاتو د يوه نژدې کتونکي په توگه د پاملرني وړ دي اوزه يې هم په همدې نيامت يوه برخه رانقلوم.⁸ ویمبري ليکي چي د هرات ښار ورته ډېر تياره اوله ستونزو ډک ښکارېدی. د خلکو په څېرو کي د وحشي فاتحانو د ظلمونو اغېزې نقش وې. هرځای د وروستي اشغال اولوت و تالان کيسې کېدلې. د هراتيانو په نظر، دوست محمد خان د هرات کلا د کابليو (مقصد يې د

کابل دامير لښکر دی. م. ه) په توره ونه نيوله، بلکي د هراتي لښکر د يوې برخي د خيانت له امله په لاس ورغله. دوی تينگار کاوه چي

⁸ د امشاهدات زما د حاضري ليکني له عمومي هدف سره چندانې سر نه خوري خو لوستل به يې يو مخيزه بې گتې نه وي

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

پردوی باندي گران شهزاده سلطان احمدته زهرورکړه سوه او مړسو. زوی يې شهنازخان، چي پهراتيانوتراندازې زيات گران و، هغه وخت د لښکرپه خیانت خبرسو، چي داميرد پلتنويوه زیاته برخه تقريباً کلاته داخله سوې وه. د بندي شهزاده اودهغه دخسرترمخ دمجادلې تريخوالی دويلوورنه و. ترټولو سخت حالت هغه لوټ اوتالاوله چي تراشغال خوورخي وروسته پيښ سو. دانوهغه وخت دئ چي له کوروخه تستبدلي هراتيان بيرته له خپلوشتمنيوسره ښارته ورننوتل اوورسره سم يې څلورزره افغاني عسکر(مقصديې داميردوست محمدخان لښکريان دي. م. ه) چي دهمدي مقصده پاره له بيلابيلو قطعاتواوقيلووخه ټاکل سوي وه، ښارته له بيلابيلوخواوو خه پرې دفاع ښاريانو باندي ورتوی سول. ويل کيږي چي هغوی نه يوازي کالي، وسلې اونور سامانونه اخيستل بلکي هرڅه چي به يې په مخه ورتلل، لوټول يې. خلک يې مجبورول چي لڅ لغړسي اودغه لڅ لغړښاريان يې په تشوکوروکي پرېښوول. دوی دناروغانوبستري لاورخيري کړې. دزانگود کوچنيانو جامې ځني وکښلې. ويمبري ليکي: يوه ملا، چي هرڅه يې لوټ سوي وه، کيسه کوله چي له ده سره شپيته ټوکه خورانبکلي خطي کتابونه وه چي ټول يې ځني يووړل. په هغوکي يې هغه قرآن ډېر ارمان و، چي نيکه يې وربخښلی و. ده له لوټماروخه غوښتي وه چي دغه يو کتاب ورپرېږدي ځکه ده له خپل نيکه سره وعده کړې وه چي دتلاوت په وخت کي به دوعاورته کوي. څوکابلي ورته ويلي وه: زه په کورکي کوچنی زوی لرم، هغه به ددغه قرآن دتلاوت پروخت دوعاورته وکړي....⁹

ويمبري تردې کيسو وروسته لږڅه واقعبين کيږي اوليکي: * په حقيقت کي دادهري جگړې طبيعي نتايج دي چي حتی په متمدنيو

⁹ سلطان احمدخان د ۱۸۲۳ع کال د اپريل پر شپږمه = روژه ۱۲۷۹هـ ق کي مړ سو او زوی يې شهنازخان د هرات واگي په لاس کي ونيولي

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

هيوادوکي هم پېښېږي اوله هغه څخه موږ بايد د افغانانو پر خلاف د افراطي ترقيتي يوه موضوع جوړه نکړو.^{۱۰} (۲۸ مخ). دى زياتوي چي د خواشينۍ خبره داده، ددې پرځي چي اوس د هراتيانو پر ټپوباندي پټۍ کښېښوول سي، داسي ښکاري چي هدف يې دگدايي تر درجې پوري دهغوى نور هم خوارول وي. په داسي يوه سيمه کي چي واکمنان يې بې له شکه غواړي مهم رول ولوبوي، دوى ته اوس تربل هر چا په کرکه کتل کيږي. هرات اوس د يوه بې تجربې او بذله گوډلک په لاس کي دى. دده روزونکى، د جمشيد يانو خان (مراد يې د يعقوب خان خسرو دى. م. ه.) له ترمنوسره تفاهم ته رسېدلى دى چي د يرغلونو په صورت کي به ددې ځاى محافظت کوي. ترکمنو خپلي لوټماري ډلي د هرات څوميلۍ ته راغځولي دي. پرکليوباندي ناڅاپي دارې وهي، لوتوي يې او اوسېدونکي يې له ځانوسره بنديان بيايي.

د شهزاده وزير، چي ناظر نعيم نومېږي، داسي سړى دى چي په دوو مياشتو کي يې ځان دومره شتمن کړ، چي په کابل کي يې د ځان له پاره دوه کورونه له باغچوسره يوځاى رانيول. ده ټول وخت پر ځان باندي دعوه جلبان راټول کړي وي.^{۱۰} دى ژر بې حوصلې کيږي او کله چي د نوي جوړسوي حکومت په باب ده ته پوښتني او عريضې ورسېږي، دى دمخه لاتيار جوړسوى جواب لري: "هرچه پيش بود". يعنې دادپخوا لانجې دي په موږ اړه نه لري. دى دومره هېرجن دى چي کله وده ته دکوم قتل يا غلا قضيه وړاندي سي، دى بيا هم هماغه پخوانى جواب تکرار کوي: "هرچه پيش بود". دگډوډۍ ډېر څرگند شوت دادى چي ځوان سردار له پرله پسې حوالوسره سره نسي کولای د هرات ولايت ماليه را

¹⁰ دعوه جلب هغه چاته ويل کيږي چي په نورو خلکو ناحقه دعوي کوي. په انگرېزي کي ددې کلمې له پاره (litigant & place hunter) ليکلى دى چي ما په دعوه جلب ترجمه کړم. ه.

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

توله کړي . دا مالیه دده د ټولوملکي لگښتونو او د قشلي د عسکرو (۱۴۰۰ تنه) مصارف پوره کولای سي ... خودهرات ولایت حکومت اوس له دې دونه زیاتو عوایدو سره بیا هم دومره نیستمن دی چې په سختۍ سره خپل مصارف پوره کوي . پریوه ډارېدلي ښارباندي په اسانۍ سره حکومت چلېدلای سي خودهرات اداره اوس دومره ناوړه ده چې د عسکرو د لگښتوله پاره اوس له کابل څخه مرسته غوښتل کیږي . کاشکي دوست محمد خان یو کال لانور هم ژوندی وای چې دنوي فتح سوي ولایت حکومت یې سمبال کړی وای اوله افغانستان سره به دهرات یوځای کیدل ممکن سوي وای .

ویمبري زیاتوي چې که حالات همداسي روان وي ، د خطر بیره به له هره لوري راپیداسي . پهرات باندي اوس فقط یو خو بریده په کار دي (مهمه نه ده چې هغه د چاله خواوي) چې هراتیان به لومړی پر خپلو افغانانو باندي وسلې راوړوي . دا کار یوازې له شیعې گانوڅخه ، چې طبیعي ده د فارس پلویان دي ، متصور نه دی ، بلکې حتی له سنیانو څخه هم متصور دی ، چې تراوسنیو واکمنانو به قزلباشان غوره وگڼي .

تر دې وروسته ویمبري په هرات کې د میجر ټاډ انگلیس د فعالیتونو ثنا و صفت کوي او زیاتوي چې دیوه افغان په مرسته د گازرگاه سیمې ته ولاړی او هورې یې د خواجه عبدالله انصاري او دوست محمد خان قبرونه وکتل . دی لیکي چې په دغه وخت کې لاد دوست محمد خان قبر لاس نه وهلی پروت و (۲۸۵ مخ) . ویمبري له هرات څخه د ۱۸۲۳ع کال د نومبر پر ۱۵ مه مخ پر تهران ووت (۲۸۲ مخ) . دی له مشهد څخه یعقوب خان ته لیک استوي او په هغه کې ځوان شهزاده ته دهغه د زیرکتیا او فراست مبارکي وایي او ورته زیاتوي چې دی انگلیس نه دی ، بلکې در په دېوال گاونډی یې دی ، یعنی اروپایي دی . دغه راز ورته لیکي چې

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

دی یو مهربان او خوشخويه شهزاده دی او پر څنگ یې ورته زیاتوي: * ... بل وار به ورته داسي مشوره درکړم چي که کوم څوک دمحيطي شرايطو له امله مجبور وي ستا په هیواد کي په بدل سوې قیافه سفرو کړي ، هڅه مه کوه چي په عام محضر کي یې پرده ورپورته کړي. * (۲۰۲ مخ).

زما څخه لکه چي دویمبري تاریخي بیان اوږد سو. له دې اوږده بیانه مي مقصد دادی چي زما په واک کي دویمبري په قلم لیکل سوي دوه کتابونه راته کوم داسي څرک په لاس نه را کوي ، چي دهغه له مخي دي څوک ووايي چي ده یعقوب خان په هرات کي کتابونه ورکړي وو. دا خبره بنایي ویمبري کوم بل ځای کړې وي او کاتونا (Miss.Katona) به له هغه ځایه پوهېدلې وي. خوزماسره اوس نه د کاتونا مقاله سته ، نه هم دویمبري نور آثار چي دهغه له مخي دي دویمبري په کلکسیون کي دیعقوبخان له خوا پر سوغات سوې پټه خزانه ورغېږم. البته دی له ځان سره په دې سفر کي د خطي کتابو یوه پلنډه لري چي دی یې دخپل سفر خورا ارزښتناکه بریا (the most precious result) بولي او په خورا دقت سره یې ساتنه کوي (۲۵۷ مخ). یو وخت چي هرات ته د تگ په لار کي د مرغاب له سینده پوري وزی ، د کتابو دغه خورجین په دې خاطر له ځانه ليري کوي اود اوبن پر شایې ایردي چي اوبه زیان ورونه رسوي. (مخ). خودی له یعقوبخان څخه د خطي کتابو د ترلاسه کولو خبره نه کوي . دی وایي چي یعقوب خان څو غرانه ورکړه اود بیالیدني امر یې ورته وکړ. له امکانه ليري نه ده چي دیبالیدوپه وخت کي به یې خطي کتابونه ورکړي وي. خود دې خبري د ثبوت له پاره ما (هو تک) څه ونه موندل. لکه تاسي چي په وړاندي مخونو کي ولوستل ، د هنګري د علومو اکاډیمۍ د ختیځ څانګي په کتابتون کي دویمبري کلکسیون چي ما وکوت ، په هغه کي یوولس ټوکه پارسي خطي نسخې سته (وګ: د

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

همدې ليکنې (مخ) . خير، د ابحاث به سمدلاسه همدلته پرېږدم اود نو يو مدارکو د موندلو تر وخته به منتظر پاته سم.

ويمبري ماته جالب او خوراسخت سړی سړی ښکاره سو. دی يوځای دخپل دغه اوږده اوستومانوونکي سفر په باب وايي چي داسفريې د هنگري د علومو اکاډيمۍ له خوا يو ماموريت (mission) و (۳ او ۴ مخونه) . داچي څه راز ماموريت و، ډېر څرگندنه دئ . په دغو کلونو کي د افغانستان په گډون د منځنۍ اسيا ټوله سيمه په اروپايي مسافرو ډکه ده چي قيا فې يې بدلي کړي دي اوسفرونه کوي . ويمبري يوله هغو څخه دئ . دی چي د ۱۸۲۴ع کال دجنورۍ په ۱۹مه تهران ته رسيږي ، سيده د ترکيې سفارت ته ځي (۲۰۳مخ) ، په تهران کي د انگلستان په سفارت کي دملکې نماينده (Mr. Alison) ورسره گوري اود اسماعيل افندي (دپارس په دربار کي شارزدافير) په مرسته له پاچاناصرالدين شاه سره رسمي کتنه کوي (۲۰۴مخ). هغه ته دهرات دنيولو بلنه ورکوي خو پاچا ددې خوږې مړۍ له پاره داشتېهانه لرلو پلمه وړاندي کوي . په تهران کي له نورواروپايانو سره هم لیده کاته کوي . په پای کي چي د ۱۸۲۴ع کال دجون پر ۴مه لندن ته رسيږي غواړي دخپل سفر داستان په انگلستان کي (Royal Geographical Society of England) ته وړاندي کړي . دی وايي چي ددې کار سپارښتنه يې دوستانو ورته کړې وه (۲۰۷مخ) . خودخپل اثر (Travels in Central Asia) په سريزه کي دخپل دغه سفر په باب ليکي :

* ... په دې خبره ټول پوهيږي چي هنگري ژبه دژبو په هغه ډله پوري اړه لري چي التايي (Altaic) نوم يږي خوداچي په هغه کي بيا په فينلينډي (Finish) ښاخ پوري تړلې ده که په تارتاريک (Tartaric) ښاخ پوري ؟ يوه داسي پوښتنه ده چي د جواب انتظار باسي . دغه پوښتنه ياڅېړنه

پښتو! ستاميني بودا پيست ته بوتلم

مور د هنګريانو ته هم له علمي اړخه او هم له ملي نظره په زړه پوري ده او ختيځ ته زما د سفر اساسي محرک او سبب همدا موضوع وه. * (vii, viii) مخونه). ما (هوټک) چې دده پردو واثارو (Travels in Central Asia) او (Sketches of Central Asia) مرور وکړ، د هنګري ژبي په باب مي د طرحه سوي جواب غوښتونکي پوښتني په برخه کي څه ونه موندل.

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library